

כוכב של"ח

המסע למדבר יהודה

ובקע ים המלח

ערך : ליעד ברעם

כתבו : דן אבידן, דויד בן זמרה, רונית בין, ד"ר טימי בן יוסף, גרשון כהן, איציק ניזרי, ד"ר משה (צ'יקו) רוזנפלד, אלי שיש

מעודכן להשתלמות הכרת צירי מסע תשע"ט

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

תוכן העניינים		
חלק א' מסע כוכב של"ח למדבר יהודה ובקע ים המלח		
הקדמה		
ציטטה ומבוא		
רציונאל		
מסר ערכי		
מטרה		
רעיון מרכזי		
היבטי תוכן ערכיים :		
ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח		
כאוצר טבע עולמי מרהיב		
כמרחב מורשת לאומי עולמי		
כמנוף כלכלי		
כגבול שלום		
היבטים ערכיים חברתיים		
התפתחות המסע ע"פ יעדיו		
תכנית המסע		
שיעורי ההכנה		
שיעור הכנה 1		
שיעורי הכנה 2-3		
המסע		
כוכב א'		
תכנית המסע		
מפת המסע		
רציונאל יום 1		
מפת יום 1		
רציונאל יום 2		
מפת יום 2		
רציונאל יום 3		
מפת יום 3		
כוכב ב'		
תכנית המסע		
מפת המסע		
כוכב ג'		
תכנית המסע		
מפת המסע		

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

הקדמה

אגף של"ח וידיעת הארץ פועל להובלת תהליכים חווייתיים חינוכיים ערכיים להכרת הארץ ואהבת המולדת. תהליכים אלה מקדמים את חיזוק תחושת השייכות לארץ ולמדינה בקרב בני הנוער ומכוונים לבניית רקמת יחסים בין היחיד לזולתו מתוך נכונות למילוי חובות חברתיות.

מסע כוכב של"ח הוא אחת מזירות הפעולה החשובות, מאחר שהמסע מזמן תהליך ממושך של תכנון והכנה המובילים לפעולה בת 3 ימים לפחות.

במסגרת המסע חווה התלמיד הכרות עם חבל ארץ, משתתף בתהליך חברתי, מעורב בתהליכי ההכנה ונוטל אחריות על ההכנה, הביצוע והסיכום של הפעילות.

המסע למדבר יהודה ובקע ים המלח יפגיש את התלמיד בדרך חווייתית ערכית ובלתי אמצעית עם מערכת הנופאדם הייחודית של חבל ארץ זה. התהליך החינוכי-ערכי-חווייתי שמזמן המסע, כולל היבטים אישיים וחברתיים תוך התנסות במגוון מיומנויות. למסע מסר ערכי חינוכי המתפתח על פני שלושת ימי המסע (אשר לכל אחד מהם מסר ערכי יומי). בדרך זו נבנה התהליך החינוכי נדבך על נדבך החל מההכנה בבית הספר ועד לשלב העיבוד והסיכום בתום המסע.

חוברת זו תפרט את רציונל המסע למדבר יהודה ובקע ים המלח ותציג שלוש אפשרויות לביצוע כוכב של"ח בחבל ארץ זה.

חלקה השני של החוברת יוקדש לפרק ההכשרה של מורה השל"ח להובלת המסע. השתלמות המורים למדבר יהודה ובקע ים המלח, מהווה חלק מהכשרת המורה בשנה הראשונה לעבודתו. עיקר ההשתלמות הוא תהליך המדמה מסע עם תלמידים, ומאפשר הכרות עם מערכת הנופאדם של מדבר יהודה ובקע ים המלח, יחד עם התנסות מעשית בהדרכה ובארגון מסע כוכב של"ח.

החוברת כוללת מס' מצומצם של מאמרים להעשרת הידע של המורה. יחד עם זאת נדרש המורה להרחיב ולהעמיק את ידיעותיו בנושא מדבר יהודה ובקע ים המלח בצורה שיטתית ולא להסתפק בחוברת.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

חלק א' - המסע למדבר יהודה ובקע ים המלח
"יש מדבר בעולם ויש ים - אבל המקום שבו המדבר נושק לים והים למדבר
הוא בחזקת חסד" / עמוס קינן

מבוא

מסע כוכב של"ח למדבר יהודה ובקע ים המלח הוא תהליך חינוכי-ערכי-חוויתי. המסע כולל היבטים אישיים וחברתיים תוך התנסות במגוון מיומנויות. למסע מסר ערכי חינוכי המתפתח על פני שלושת ימי המסע אשר לכל אחד מהם מסר ערכי יומי. בדרך זו נבנה התהליך החינוכי נדבך על נדבך החל מההכנה בבית הספר ועד לשלב העיבוד והסיכום בתום המסע.

א. רציונל המסע

א.1. המסר הערכי

באחריותי לעשות ככל שביכולתי לסייע **בשמירת ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח** כאוצר טבע **עולמי מרהיב, מרחב מורשת תרבותית*** לאומי ועולמי, לצד פיתוחם כמנוף כלכלי ואזור של **שלום מתפתח**.

א.2. מטרת המסע

מפגש חווייתי-ערכי ובלתי אמצעי עם מערכת הנופאדם הייחודית של מדבר יהודה ובקע ים המלח יסייע לטיפול זיקה, תחושת אחריות ומחויבות לחבל ארץ זה.

א.3. הרעיון המרכזי

המסע הוא תהליך חינוכי ערכי חווייתי, הכולל היבטים חווייתיים-אישיים, חברתיים, ערכיים, תוכניים ומגוון מיומנויות. התהליך כולל הכנה משמעותית בבית הספר, 3 ימי מסע לפחות ותהליך עיבוד וסיכום.

***מורשת תרבותית** - מגוון נכסי המורשת, מוחשיים ולא מוחשיים, ניידים ולא ניידים המעניקים למקום את המאפיינים הייחודיים לו. המשמעות התרבותית, היא כל הסימנים האמנותיים או הסמליים שכל תרבות ירשה, המעשירים את הזהויות התרבותיות שלה. יש לה ערך אסתטי, היסטורי, מדעי, חברתי או רוחני של דורות העבר, לדור בהווה ולדורות הבאים, מעין המאגר של הניסיון האנושי.

מתוך: מילון מונחים בשימור המורשת הבנויה – רשות העתיקות, מנהל שימור, ויקיפדיה.

4. היבטי תוכן ערכיים

מדבר יהודה, המשתרע בין שדרת ההר המרכזית לבין ים המלח, ובקע ים המלח בתחום הנושק לו, הינם נכס לאומי יחיד במינו למדינת ישראל ולעולם כולו בהיותם אוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב חשוב במורשת הלאומית, מנוף כלכלי אזורי וגבול של שלום.

א.4.1. ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח כאוצר טבע עולמי מרהיב:

א. הרובד הפיסי:

הפרשי גובה של כ-1200 מטר ומרחק אופקי של כ-30 ק"מ מהרי יהודה ועד ים המלח גורם למיעוט משקעים: ממזרח להרים נוצר מדבר שאינו חלק מרצועת המדבריות העולמית - **מדבר ב"צל הגשם"** - היורד על שדרת ההר.

- א. מההר זורמים למדבר יהודה שפע מי נגר עילי ומי תהום, המשפיעים על עיצוב הנוף.
- ב. **מבנה ונופים ייחודיים:** ספר המדבר, רמת המדבר, מצוק ההעתקים הנישא מאות מטרים מעל ים המלח ומזמן תצפיות נוף מהמרהיבות בארץ, קניונים רבי רושם ומערות רבות.
- ג. **המקום הנמוך ביותר בעולם** - ים המלח הוא תופעת טבע ייחודית-עולמית שנוצר כתוצאה מהשבר הסורי אפריקאי. מאחר שהוא 'אגם טרמינאלי' (סופני-ללא ניקוז) הנתון באקלים מדברי, שקעו בו במהלך ההיסטוריה הגיאולוגית מינרלים המהווים אוצר טבע ייחודי המשמש מנוף כלכלי.

ב. הרובד הביוטי:

המעיינות שנובעים למרגלות המצוק בצירוף האקלים המדברי מביאים להיווצרות נאות מדבר, שהגדולה שבהן היא נאת עין גדי. היות ובקע ים המלח הוא חלק מהשבר הסורי-אפריקאי, מתקיים קשר ביו-גיאוגרפי בין מזרח אפריקה לארץ ישראל, לכן נאות המדבר, מאכלסות "איי" של צומח ובעלי חיים ייחודיים בארץ ישראל, ממוצא טרופי-סודני.

א.4.2. ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח כמרחב משמעותי במורשת תרבותית לאומית ועולמית:

א. שרידי עבר:

מדבר יהודה, היה זירת ההתרחשות ייחודית, של אירועים דרמטיים בתולדות עם-ישראל. בשל קרבתו לירושלים שהייתה לאורך ההיסטוריה מוקד שלטון וקדושה. הוא נחשב ל"חצר האחורית" שלה - "המדבר של העיר הקדושה". באגפו המזרחי של מדבר יהודה מצויים מצוק ההעתקים ובקע ים המלח, היוצר מחסום טופוגרפי עתיר מערות וערוצים קניוניים רבי רושם. מאפייני תבליט אלה, יחד עם מי הנגר שנקווים בגבים ומעיינות הנובעים במדרונות, אפשרו בתוך יום הליכה, להתנתק מהציוויליזציה ולמצוא מסתור או השראה במדבר. במהלך ההיסטוריה משך מדבר יהודה קבוצות

רבות ומגוונות של נמלטים ומתבודדים: אנשי רוח התרים אחר השראה, אתרי התבודדות והסתגפות, נמלטים מהשלטון ומורדים (דוד, ירמיהו הנביא, האיסיים, הקנאים, חיילי בר כוכבא ונזירי הנצרות). קבוצות אלה הותירו שרידים, אשר בזכות האקלים המדברי שרדו אלפי שנים.

ב. אדם בהווה:

הגשמת המפעל הציוני: הקמת מפעלי ים המלח, הקיבוצים קלי"ה ובית הערבה בצפון בקע ים המלח, היוו מהפכה תפיסתית לגבי האפשרות להתיישב לחופי ים המלח ולקיים תעשייה וחקלאות כמו גם הגשמת חזונו של הרצל כפי שכתב בספרו "אלטנולנד" (1902). קיבוץ עין גדי שהוקם לאחר קום המדינה על שרידי היישוב היהודי הקדום בתל גורן, מפעלי ים המלח ומתיישבי נאות הכיכר, המשיכו את הגשמת חזון ההתיישבות בחבל ארץ קשה זה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

א.4.3. ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח כמנוף כלכלי:

ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח כאוצר טבע עולמי וכמרחב משמעותי במורשת הלאומית הופכים אותם למנוף כלכלי חשוב למדינת ישראל.

א. המינרלים ששקעו בים המלח במהלך ההיסטוריה הגיאולוגית, מהווים מחצב רבגוני המופק בעיקר במפעלי ים המלח ומוכרים כבעלי חשיבות רבה כתוסף בחקלאות (אשלג) וכבעלי סגולות מרפא.

ב. רוב המחצבים שמופקים במפעלי ים המלח מהווים בסיס לעשרות מפעלים כימיים בנגב ובאזורים אחרים של מדינת ישראל, אשר תוצריהם מהווים ענף ייצוא חשוב וגם תשתית לענפים נלווים, כגון מחקר והובלה.

ג. תיירות המרפא מהווה מקור פרנסה עיקרי ליישובי ים המלח וסביבתו ומכניסה מטבע-זר למדינת ישראל.

ד. אתרי הטבע והמורשת הייחודיים שבמדבר יהודה ובקע ים המלח הופכים את האזור למוקד תיירות עולמית: לטיילות מדברית, למפגש עם זירת ההתרחשות של אירועים דרמטיים בתולדות עם-ישראל, ולמפגש עם אתרי מורשת תרבותית-רוחנית ואתרי טבע עשיר וייחודי.

א.4.4. ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח כאזור של שלום מתפתח וגבול של שלום:

השלום עם ירדן לאורך הבקע, מאיר את היתרונות המובהקים של גבול פתוח, שיתוף פעולה במימוש הפוטנציאל הכלכלי של המרחב ואווירת השלום. פיתוח ושגשוג כלכלי הינם עמודי יסוד לשלום וביטחון.

ההבנה שתרומת המנוף הכלכלי (תעשייה, חקלאות ותיירות) של ים המלח, הערבה ובקעת הירדן, הוכפלה בשל השלום בין המדינות, מאירה את הפוטנציאל שיש לכינון גבול שלום גם עם מדינות שכנות נוספות. לכן יש להמשיך ולטפח את הבקע ומדבר יהודה כגבול שלום.

לאור הייחוד של מדבר יהודה ובקע ים המלח כנכס לאומי יחיד במינו למדינת ישראל מוטלת עלינו האחריות לעשות ככל שביכולתנו על מנת לסייע בשמירת ייחודם כאוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב מורשת לאומית, והמשך פיתוח כמנוף כלכלי וגבול שלום.

א.5. היבטים ערכיים חברתיים

התהליכים החברתיים שזורים בכל המסע, הם חלק אינטגרלי מכל שלביו ומכל התהליכים המתרחשים בו. ישולבו בו ההיבטים הערכיים הנגזרים מחוויות ההכנה וההתארגנות, חוויות ההתבוננות ההתנסות והגילוי בימי המסע, ותוצרי המסע. אלה יבואו לידי ביטוי בתהליכי העיבוד, הסיכום והעשייה הנובעת מתהליך המסע כולו.

ההיבט הערכי חברתי יבוא לידי ביטוי בכל שלבי המסע:

א.5.1 בתהליכי ההכנה בבית הספר

- א. בהובלת ההכנה על ידי המש"צים ושאר תלמידי השכבה.
- ב. באופן ההתארגנות האישית, ההתארגנות בחוליות, במסגרת הכיתה והשכבה.
- ג. במידת ההשתתפות והמחויבות של מרבית תלמידי השכבה.

א.5. 2 במהלך ימי המסע בשטח

- א. בזמן הנסיעה.
- ב. בהליכה במסלולים, בתחנות ההדרכה, בתחנות ההפגה, במעגלי השיח והדיון.
- ג. בהתארגנות ללינה, הכנת הארוחות, השכמה, התארגנות ליום ההליכה.
- ד. בטקסים בפתחות המסע בסיומו. (לפחות)
- ה. בפעילות הלילה.
- ו. במעגל השיח לסיכום היום והמסע שיעסוק בהיבטים החווייתיים אישיים של התלמיד.

א.5. 3 בתהליך הסיכום והעיבוד בית הספר

- א. בשיעורי השל"ח.
 - ב. בשיעורי המחנך.
 - ג. בפעילות שכבתית בלוחות קיר מצגות, סרטים וכו'.
- א.5. 4 קיום פעילות חברתית תורמת כיישום של תובנות חברתיות מתהליך המסע.**

א.6. התפתחות המסע על פי יעדיו (שיעורי הכנה + ימי המסע)

1. ערכי טבע - התלמיד יקשר בין הגורמים המאפיינים את מדבר יהודה ובקע ים המלח להיותם נכס ייחודי לאומי ועולמי, ולמחויבות לשמירתם. (שיעור הכנה 1)
2. התלמיד יכיר היבטים שונים של המסע על מנת לטפח את תרומתו ומחויבותו להצלחת המסע (שיעור הכנה 2)
3. התלמיד ייחשף למרחב מדבר יהודה ובקע ים המלח, יכיר את מאפייניהם ויתרשם מהנוף המרהיב והטבע המעניין של חבל ארץ זה.
4. התלמיד יבקר באתר מצדה ויכיר את סיפור מצדה כדוגמה לייחודו של מדבר יהודה כמרחב משמעותי במורשת תרבותית הלאומית והעולמית.
5. התלמיד יפגוש ביטויים להגשמת המפעל הציוני באזור ואת הפוטנציאל של מדבר יהודה ובקע ים המלח כמנוף כלכלי וגבול של שלום.
6. התלמיד ייחשף למערכת הטבעית הייחודית של נאת המדבר עין גדי ויגבש עמדה בדילמה העוסקת בשימור ופיתוח ומורשת, פיתוח הארץ והשלום באזור במדבר יהודה ובקע ים המלח.

ב. תכנית מסע כוכב של"ח למדבר יהודה ובקע ים המלח

ב.1. שיעורי הכנה למסע

למסע יוקדמו שיעורי הכנה שמטרתם לצמצם את מרחב הזרות בכל ההיבטים של המסע: היבטי תוכן, היבטי ארגון, היבטי בטיחות והיבטים חברתיים.

- א. **שיעור 1:** בשיעור ייחשף התלמיד לקשר שבין הגורמים המאפיינים את מדבר יהודה ובקע ים המלח להיותם נכס ייחודי לאומי ועולמי, ולמחויבות לשמירתם.
- ב. **שיעורים 2-3:** בשיעורים אלה יכיר התלמיד היבטים שונים של מסע כוכב בכלל והמסע למדבר יהודה בפרט, על מנת לטפח את מחויבותו ותרומתו להצלחת המסע. בשיעורים אלה יש לעסוק במסלולי המסע, היבטי ארגון, היבטי בטיחות והיבטים חברתיים.

ב.1.1. שיעור הכנה מס' 1

הנושא: ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח

"מאחורי כל הדברים הנראים לעין, יש דבר מה גדול יותר"
(הנסיך הקטן) אנטואן דה סנט-אכזופרי

מסר ערכי

ההכרה בייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח כנכס לאומי חשוב למדינת ישראל ולעולם תסייע **לפיתוח** תחושת המחויבות והאחריות שלי לשמירתם.

מטרת השיעור

התלמיד יקשר בין הגורמים המאפיינים את מדבר יהודה ובקע ים המלח להיותם נכס ייחודי לאומי ועולמי, ולמחויבות לשמירתם.

הרעיון המרכזי

ההכרות עם מערכת הנופאדם של מדבר יהודה ובקע ים המלח תמחיש את ייחודם כנכס לאומי ועולמי ובכך תאפשר את יצירת תחושת המחויבות של התלמיד לשמירת חבל ארץ זה כנכס עולמי יקר ערך.

מדבר יהודה, המשתרע בין שדרת ההר המרכזית לבין ים המלח, **ובקע ים המלח בתחום הנושק לו הינם נכס לאומי יחיד במינו* למדינת ישראל ולעולם כולו** בשל היותם אוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב חשוב במורשת הלאומית, מנוף כלכלי אזורי, גבול שלום ואזור של שלום מתפתח.

*הרחבה לייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח - ראה ברעיון המרכזי למסע.

תאום וקישור

בשיעור זה נעסוק בהכנת התלמיד למסע בשטח בשני היבטים:

- א. המאפיינים הייחודיים של מדבר יהודה ובקע ים המלח, בהם ייפגש התלמיד במסע.
- ב. רכישת מידע רלוונטי לדיונים ערכיים שיערכו במסע.
- בשיעורים הבאים:** יובהר מבנה המסע - התארגנות מכינה שכבתית, כיתתית ואישית: משימות אישיות וחוליות/כיתתיות/שכבתיות/ ציוד אישי.

התפתחות השיעור לפי יעדיו

1. התלמיד יציין במפת ארץ ישראל את מדבר יהודה, על שלוש יחידות הנוף שלו ואת בקע ים המלח.
2. התלמיד יסביר את המונחים "מדבר", "מדבר יהודה".

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

3. התלמיד יציין דוגמאות לייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח: כאוצר טבע עולמי ייחודי, כאוצר מורשת לאומי ועולמי, כמנוף כלכלי, וגבול של שלום.
4. התלמיד יקשר בין ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח לבין הצורך לסייע בשמירתם.

מושגי יסוד

מדבר: אזור צחיח למחצה, שבו התנאים הטבעיים מאפשרים רעיית צאן וחיי נוודות אך אינם מאפשרים קיום של התיישבות קבע אלא בנאות המדבר.

סֵפֶר המדבר: אזור המעבר מהארץ הנושבת (בישובי קבע) אל המדבר – שוליי המדבר.

מדבר יהודה: המדבר שבתחום נחלת שבט יהודה, על פי חלוקת הארץ בין שבטי ישראל ומקביל ממזרח להרי יהודה.

מרחב מורשת תרבותית - מתייחס לאזור מסוים בו ניתן לפגוש מגוון אתרים המשקפים מורשת תרבותית.

מורשת תרבותית - מגוון נכסי המורשת, מוחשיים ולא מוחשיים, ניידים ולא ניידים. המשמעות התרבותית, היא ערך אסתטי, היסטורי, מדעי, חברתי או רוחני של דורות העבר, לדור בהווה ולדורות הבאים

מנוף כלכלי: המאפיינים של חבל ארץ מסוים (מדבר יהודה ובקע ים המלח) מאפשרים התפתחות כלכלית של האזור ומשפעים גם על התפתחות הכלכלית של אזורים אחרים מרוחקים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

טבלת הפעילות

מבנה השיעור	זמן ויעד	הפעילות	עזרים/הערות
פתיח 5 דק'	5 דק' הצגת השיעור ויצירת קשר אישי לאזור המסע	א. המורה מציג את השיעור כהכנה מסע למדבר יהודה. ב. המורה שואל מה אומר לך מדבר יהודה וים המלח ? (תשובות חופשיות) ג. המורה כותב על הלוח את המשפט : "מאחורי כל הדברים הנראים לעין, יש דבר מה גדול יותר" ("הנסיך הקטן" אנטואן דה סנט-אכזופרי	לוח וטושים
גוף השיעור 25 דק'	5 דק' מיקום ג"ג ומבנה מ. יהודה ובקע ים המלח, הבהרת מושגים יעד 1-2	א. המורה מציג בקצרה בעזרת נספחים 1-3 את : מיקומם של מדבר יהודה ובקע ים המלח. מושגים: מדבר, מדבר יהודה, מדבר בצל גשם. ב. המורה יציין כי מדבר יהודה חורג מרצועות המדבריות העולמי והינו מדבר ב"צל גשם" הסבר ופרוט יתבצע במסע הערה: ניתן להציג נספחים אלו כמצגת.	נספחים 1-3 ראה בעמ' 1- מפת א"י המדגימה את 3 רצועות האורך ומדבר יהודה. 2- חתך רוחב 3 רצועות האורך ומדבר יהודה 3- חתך רוחב במדבר יהודה ובקע ים המלח
סיכום 10 דק'	6 דק' קישור למשפט הפותח של השיעור. הבהרת מסר ערכי	ג. למידה בחוליות - ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח : - אוצר טבע עולמי מרהיב. - מרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית. - מנוף כלכלי - גבול של שלום עבודה בחוליות בנות 4 תלמידים בשיטת הגייקסו- למידת נושא אחד בחוליית האם 10 דק', חלוקה לחוליות מעורבות- הוראת עמיתים בחוליות המעורבות 10 דק'	נספח 5 א-ד מדבר יהודה וים המלח כ : א. אוצר טבע עולמי. ב. מרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית ג. מנוף כלכלי . ד. גבול של שלום כל חוליה מקבלת נושא אחד. ראה בעמ'
סיכום 10 דק'	6 דק' קישור למשפט הפותח של השיעור. הבהרת מסר ערכי	המורה ישאל: מה היא התמונה העולה מהנושאים שנלמדו לגבי מדבר יהודה ובקע ים המלח ? (ייחודיות ב 4 התחומים) המורה יחזור למשפט שכתב בתחילת השיעור : "מאחורי כל הדברים הנראים לעין, יש דבר מה גדול יותר" המורה ישאל: לאור התמונה שהצטיירה ולאור הדברים עליהם חשבתם לגבי מדבר יהודה וים המלח מה היא משמעות של המשפט הכתוב על הלוח ?	לוח

אגף של"ח וידיעת הארץ

	המורה יסכם: מדבר יהודה ובקע ים המלח הינם נכס לאומי ועולמי בהיבט של טבע, מורשת כלכלה ושלום. לאור מצב האזור: ים המלח שמתייבש, בולענים, סכנה למלונות, בניית גדר ההפרדה (במדבר יהודה) מה חשוב לעשות? חשוב שהמורה יסכם את השיעור במסר הערכי	2 דק' תואם יעד 4	
	קישור לשיעור הבא: בשיעור הבא יובהר מבנה המסע - התארגנות מבחינה שכבתית כיתתית ואישית.	2 דק' קישור	

ב.1.2. שיעורי הכנה מס' 2, 3

הנושא: התארגנות למסע

"גם מסע בן אלף מייל, מתחיל בצעד אחד" (טאו טה צ'ינג)

המסר הערכי

המסע הוא **שלי**, לכן באחריותי להיות שותף פעיל בכל היבטי המסע, כדי לתרום את חלקי להצלחתו.

מטרת השיעורים

התלמיד יכיר היבטים שונים של המסע על מנת לטפח את מחויבותו ותרומתו להצלחת המסע.

רעיון מרכזי

המסע מהווה הזדמנות חינוכית ערכית ייחודית:

- חיזוק הזהות ערכית: הכרת הארץ ואהבת מולדת.
 - חיזוק הלכידות חברתית - נטילת תפקידים במסע ע"י התלמידים, הערכות באופן מיטבי להתארגנות אישית וקבוצתית, בניית מערכת כללים ונורמות, ייתרמו ללכידות החברתית של הקבוצה.
 - ההכנה למסע כוללת היבטים של צמצום מרחב הזרות, שיווק התהליך, למידה, ארגון והתארגנות.
- התנהלות המסע** היא **כלי חינוכי** שיוכל לסייע באופן משמעותי לטיפוח מעורבות אישית, קבוצתית ויתרום להצלחת המסע אם ישמרו הכללים הבאים:

- ניהול המסע יהיה בידי מועצת המסע שכוללת את נציגי כל הכיתות בשכבה.
- כל כיתה תתנהל בחלוקה לחוליות בנות 4 תלמידים.
- לכל תלמיד ולכל חוליה יהיו משימות ותפקידים.

תיאום וקישור

בשיעור הקודם הודגש ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח כנכס לאומי ועולמי.

בשיעורים אלה נכיר את ההיבטים השונים שביציאה למסע מבחינה ערכית חברתית, לימודית וארגונית.

שיעור 2: יוקדש למשימות אישיות וחולייתיות /כיתתיות/ שכבתיות/ ציוד אישי.

שיעור 3: יוקדש להכרת המסלולים ונקודות תורפה בטיחותיות.

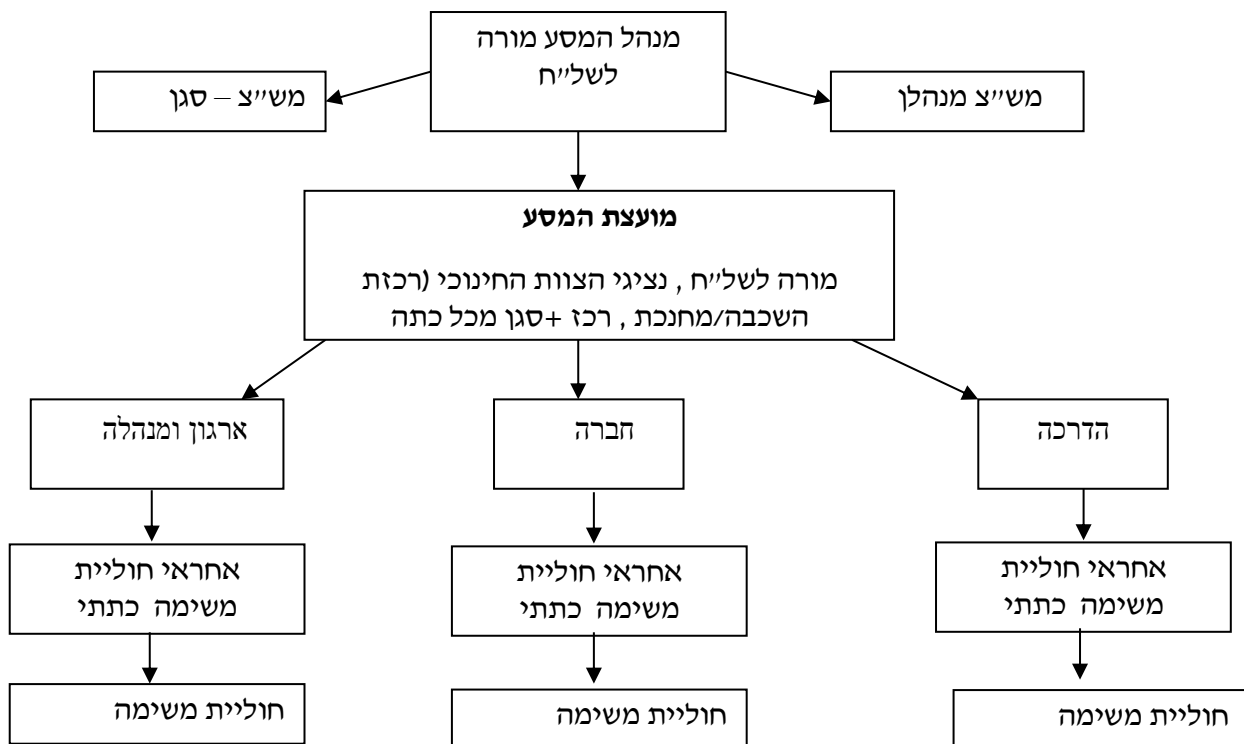
התפתחות שיעור 2 לפי יעדיו

- א. התלמיד יתוודע למבנה הארגוני של המסע. (תפקידים חוליות משימות).
- ב. התלמיד יגדיר תחומים בהם יכול לבוא לידי ביטוי במסע.
- ג. התלמיד ייערך באופן אישי וקבוצתי למסע: יבחין בין ציוד נישא לבין ציוד לילה, יגדיר משימות ותפקידים למסע וייקח חלק בביצועם.

התפתחות שיעור 3 לפי יעדיו

- א. התלמיד יתוודע למסלולי המסע ומקום הלינה: ע"ג המפה, תמונות, מצגת.
- ב. התלמיד ייערך באופן אישי וקבוצתי למסע בהיבטים הבאים:
 1. התלמיד יגלה מודעות לנקודות תורפה בטיחותיות
 2. התלמיד ישתתף בכתיבת אמנת התנהגות.

הצעה לתרשים מבנה היררכי של בעלי תפקידים למשימות במסע

משימות בארגון המסע וניהולו.

ניתן להתארגן למשימות שכבתיות בשתי חלופות עיקריות:

1. משימה כיתתית: כל כיתה אחראית על משימה (טקס, ערב חברתי וכו').
2. משימה שכבתית: כל כיתה שולחת נציגים לצוות שכבתי לביצוע המשימה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

ארגון וכלכלה

א. כלכלה :

- ריכוז עבודת צוות הכלכלה.
- הכנת תיק כלכלה הכולל את תכנית העבודה של הצוות
- רשימת המצרכים והציוד הנדרשים.
- ריכוז רשימת המוצרים לכיתה
- ניקיון ופינוי
- ציוד בישול

ארוחת ערב: תכנון תפריט, בישול, הגשה, פינוי, שטיפת כלים.

ארוחת בוקר:

- א. כיבוד קל +שתייה חמה לאחר ההשכמה .
- ב. ארוחת בוקר לפריסה במסלול: הכנת מצרכי המזון וחלוקתם לפי חוליות (או חלוקת מזון לארוחה כיתתית משותפת) ניקיון פינוי.
- ארוחת צהרים -** לפריסה במסלול: הכנת מצרכי המזון וחלוקתם לחוליות (או חלוקת מזון לארוחה כיתתית משותפת) ניקיון פינוי.

ב. מאהל בחניון הלילה

- הקמת המאהל הכיתתי ע"פ תכנית ובהתאם לשטח חניון הלילה .
- סיוע לתלמידים המתקשים בבניית האוהל.

ג. מים

- מלוי בקבוקים אישיים ומיכלי מים נישאים (ג'ריקן), בערב שלפני היציאה למסלול.
- רשימת תלמידים - חלוקה הוגנת לנשיאת הג'ריקן ע"י התלמידים ומעקב אחרי ביצועה.
- עידוד והקפדה על שתית מים במהלך המסע.

חברה

א. פרסום תיעוד וסיכום המסע.

- ב. **פרסום המסע בבית הספר לפני המסע** - הפרסום יחל כבר בשלב התכנון ומיועד לקהילת התלמידים, המורים וההורים. פרסום באמצעים שונים בכיתות וברחבי ביה"ס, ליצירת התלהבות וציפיות לקראת היציאה.
- ג. **תיעוד המסע** - יתקיים במהלך המסע בשלבי השונים – הצעות: צילום/כתיבת יומן / מומלץ להתייחס למצבים משעשעים במהלך במסע, כתיבת חידון למצבים חווייתיים ועוד.
- ד. **סיכום המסע** - ריכוז הסיכומים הכיתתיים והצגת קטעים נבחרים בפני השכבה או קהילת ביה"ס, כולל פעילות שהתבצעה במסגרת שכבתית במסע.
- ה. **טקס פתיחה, טקס סיום:**

- 1) **טקס פתיחה:** יתקיים בתחילת מסלול היום הראשון ויכוון למטרות ותכני המסע .
 - 2) **טקס סיום:** הטקס יחתום במעמד ערכי את המסע ויסכם את מטרותיו ותכניו.
 - 3) **מיקום והיערכות:** רצוי באתר משמעותי-תצפית נוכח הנוף הפתוח, אנדרטה וכו'.
- מומלץ לגוון בקטעי קריאה, שירה, נגינה. **יש להיערך עם תכנית וציוד מתאים.**

ו. תקנון התנהגות

מועצת המסע בשיתוף עם מרכז/ת השכבה תקבע תקנון התנהגות עוד בבית הספר, במהלך המסע נציגי הכיתות אחראים לנהל את שיגרת המסע ובכלל זה לוח הזמנים כפי שנקבע, פתרון עימותים ואכיפת תקנון ההתנהגות.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

- ז. **סיכום יום – מעגל של"ח**
לאחר ארוחת הערב תתקיים שיחת סיכום היום הכיתתית ובה יעלו נושאים שונים שעלו במהלך היום כולל נושאים חברתיים
- ח. **פעילות ערב שכבתית:**
הפעלה חווייתית / הפגתית / רצוי שיעשה שימוש החוויות ורשמים שהצטברו במהלך היום יש להיערך עם תכנית מסודרת וציוד מתאים.
- ט. **מורל צ'ופרים ופעילות בוקר טוב ולילה טוב**
- י. **נץ קפה-פעילות בוקר טוב -** פעילות לפתיחת היום עם ההשכמה: פעילות קצרה רגועה, רצוי שתתקשר לתכני היום, אפשרויות לפעילות: התעמלות בוקר קצרה, סיפור רלוונטי, שיר, הציפיות שלי מהיום וכו'...
- יא. **פעילות לילה טוב -** פעילות לסיום היום: פעילות שקטה ונעימה לקראת השינה.

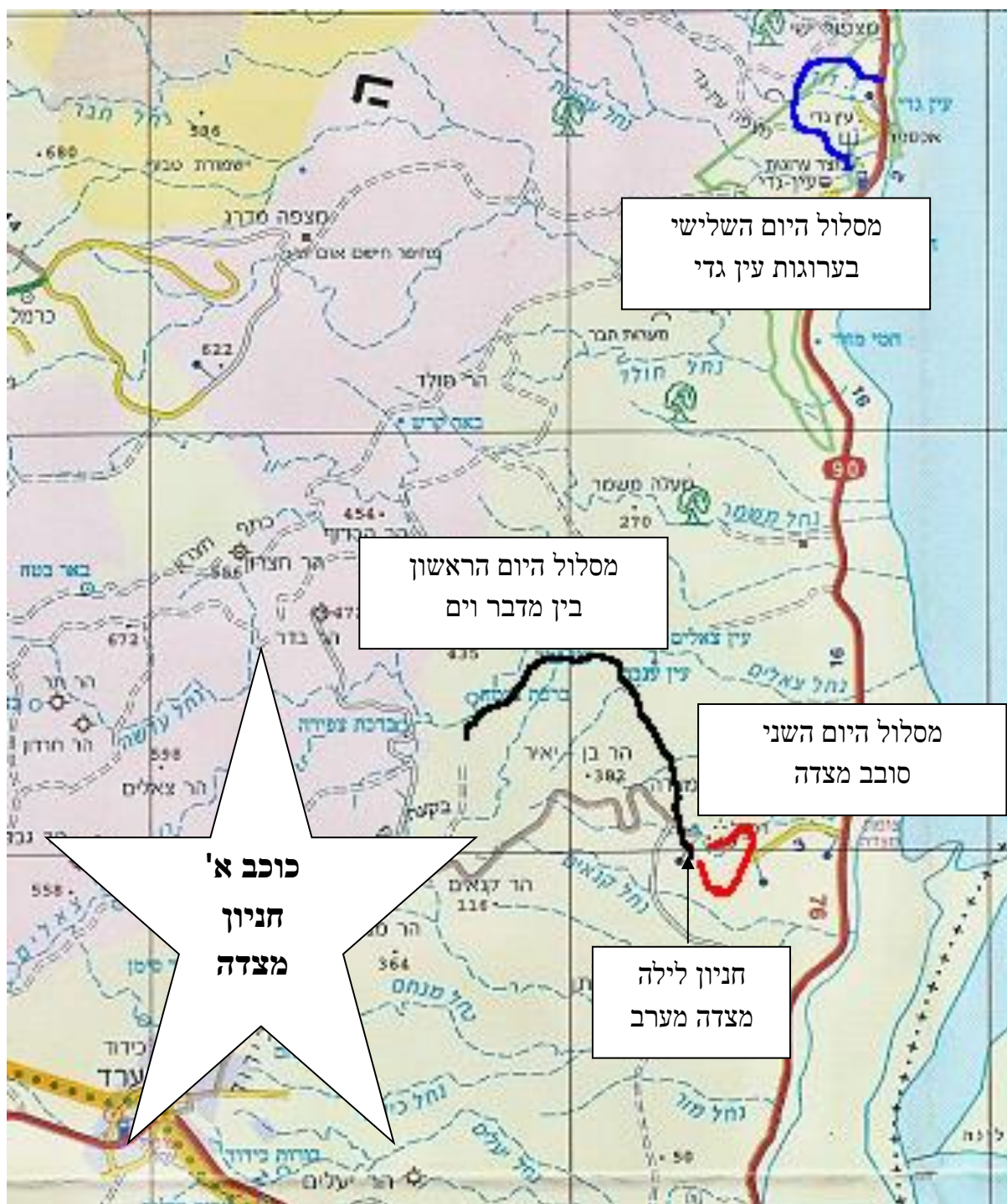
מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

2.2. המסע

2.2.1. הצעה לכוכב א' על בסיס לינה בחניון מצדה מערב

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
1	תצפית מגבעת גורני, הליכה לאורך נחל צאלים על רמת המדבר ובמת השוליים, עד מצדה מערב.	א. מבנה מדבר יהודה ומאפייני התבליט ברמת המדבר ובמצוק ההתקיים. ב. התאמת צמחים ובעלי חיים לתנאי מדבר ג. מיומנויות של מסע במדבר.	התרשמות מהייחודיות של הטבע ומהנוף המרהיב של המרחב תוך יצירת תחושה חיובית כלפי מדבר יהודה.
2	הליכה מהחניון להר אלעזר (מחנה שמיני) ירידה מזרחה במעלה אלעזר, ביקור במוזיאון מצדה עליה למצדה בשביל הנחש סיור במצדה וירידה בסוללה לחניון.	א. הורסט מצדה, ים המלח, תולדותיו והשפעת תולדותיו על אופי הים והנוף בשוליו. ב. ים המלח כמנוף כלכלי: מפעלי ים המלח ותיירות בים המלח. ג. ים המלח כגורם בגבול שלום. ד. התאמת האדם למדבר (התרבות הבדואית) ה. תולדות מצדה בימי הורדוס ובשנות המרד הגדול. ו. אתרי מצדה	דיון: פרשת מצדה.
3	נסיעה לשמורת עין גדי: עליה מבית ספר שדה עין גדי לשביל צפית, הליכה למעין עין גדי וירידה לבית הכנסת.	א. המדבר בתולדות עם ישראל ב. נחל ומים במדבר ג. נווה מדבר	המדבר בתולדות עם ישראל מי עין גדי או מעין עין גדי? סיכום המסע: המלל החויה, משימה לשיעור הסיכום: מה ניתן לעשות כדי לסייע בשמירת מדבר יהודה ובקע ים המלח

ב.2.1. א. כוכב א' - מפת המסע

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

ב.2.1. ב. כוכב א' יום המסע הראשון – מגבעת גורני לחניון מצדה מערב

נושא היום

הולכים על החתך - המאפיינים הייחודיים של הנופאדם במדבר יהודה

"השחף המגביה עוף, הוא זה המרחיק ראות" ריצ'רד בכ "השחף"

מסר ערכי

מחויבותי לשמירה על ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח תתפתח מתוך הכרות כוללת עם מרחב המסע והבנת תהליכים ואירועים שהתרחשו בחבל ארץ זה.

מטרת היום הראשון

התלמיד ייחשף למרחב מדבר יהודה ובקע ים המלח, יכיר את מאפייניהם ויתרשם מהנוף המרהיב והטבע המעניין של חבל ארץ זה.

המסלול: גבעת גורני, מעלה ענבה, נחל ענבה, מצדה מערב.

הרעיון המרכזי

היום הראשון למסע מהווה חשיפה ראשונה לייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח ומבוא למערכת הנופאדם שלו. פיתוח תובנות מיומנויות וכישורים מרחביים יתמקדו בהיבטים אשר יאפשרו התמצאות במרחב, יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים במסע ויצמצמו את מרחב הזרות כמפורט:

א. תצפית, מבנה השטח : מעבר הר-מדבר-ים המלח (חתך), השפעתו הרבה על האקלים וייחודו של מדבר יהודה כמדבר מקומי "בצל גשם".

ב. הסתגלות צמחים ובע"ח לתנאי המדבר.

שתי עובדות נוספות באות לידי ביטוי כבר ביום הראשון למסע ואליהן נתייחס בהרחבה בימי המסע הבאים:

א. המדבר, נופיו, אקלימו המיוחד וים המלח בגבולו המזרחי, הם ה"מנוף הכלכלי".

ב. גבול ישראל ירדן בבקע ים המלח מדגיש את הפוטנציאל של האזור "כגבול שלום"

תיאום וקישור

היום הראשון למסע מהווה בעיקרו חשיפה למדבר יהודה ובקע ים המלח בראיה מרחבית כוללת של אזור המסע ומאפייניו ומתקשר לשיעור ההכנה מס' 1

ביום השני למסע נעסוק בעיקר בשני מוקדים :

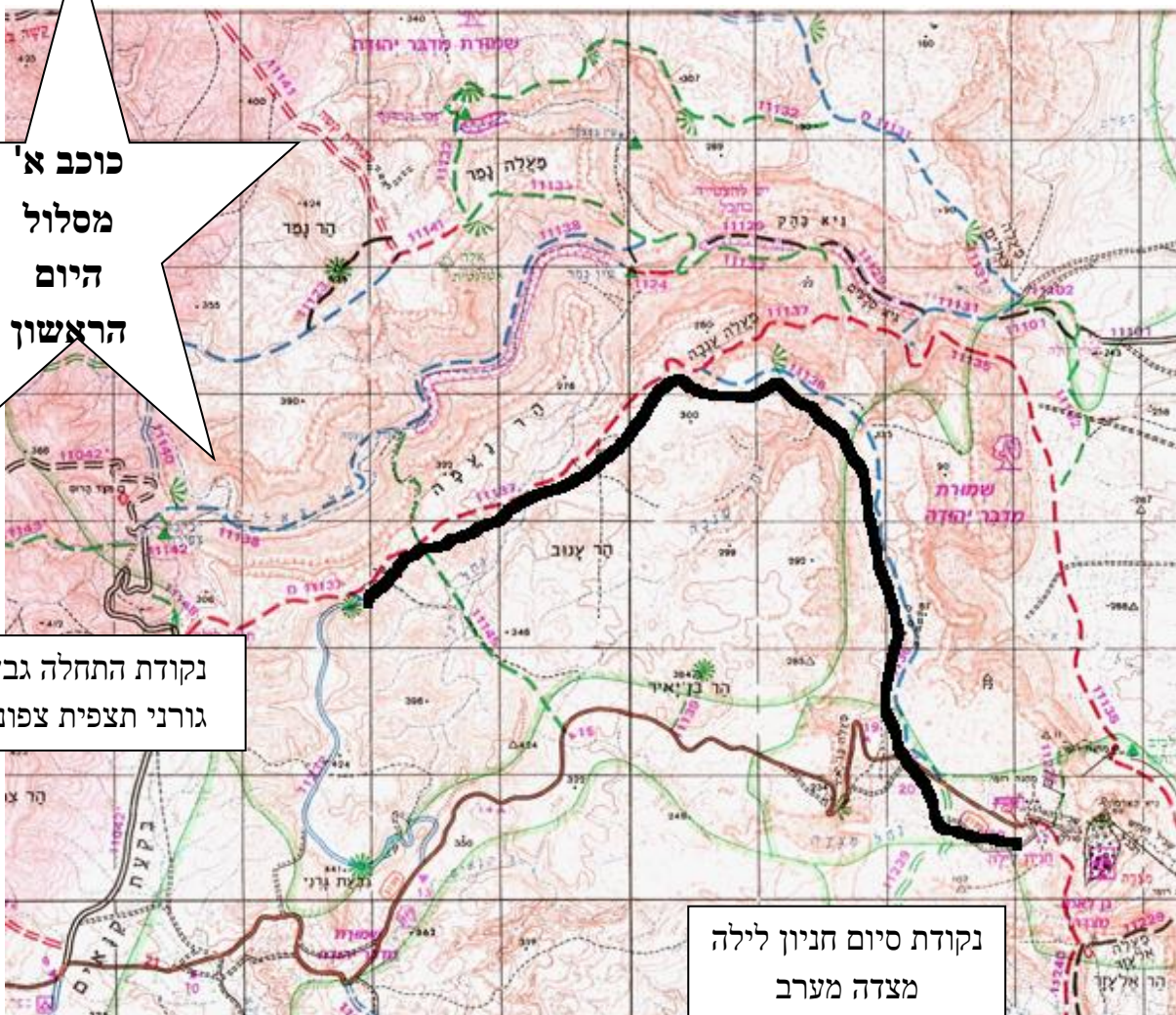
א. ייחודו של מדבר יהודה כמרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית אשר יתמקד בסיפור מצדה.

ב. ייחודו של בקע ים המלח כאוצר טבע עולמי והיותו מנוף כלכלי וגבול של שלום.

התפתחות יום המסע הראשון ע"פ יעדיו

1. התלמיד ישרטט חתך מערב מזרח, מ"ספר המדבר" לים המלח.
2. התלמיד יסביר את המונח "צל גשם"
3. התלמיד יזהה אתרים באמצעות מרשם קרניים
4. התלמיד יכיר שלשה מנגנונים להתאמת צמחים ובע"ח לתנאי מדבר.
5. התלמיד יציין דרכי התמודדות והישרדות של האדם בתנאי המדבר ומתוכם כללים המחייבים מטיילים במדבר.
6. התלמיד יזהה את הגבול בין ישראל לירדן ואתרים המשקפים את הפרוטנציאל של האזור כמנוף הכלכלי.

כוכב מפת יום המסע הראשון

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

2. 1. ג. כוכב א' יום המסע השני – סובב מצדה

נושא היום - מרחב מורשת תרבותית לאומי עולמי ומנוף כלכלי
"המקום שאליו אתה בא להתפעם... מקום שממנו אתה שואב כוח להילחם על חיך ועל חירותך".
(מתוך : למה מדבר יהודה? עמוס קינן)

מסר ערכי

אירועים משמעותיים בתולדות העם, יסייעו לטפח את תחושת האחריות והמחויבות היהודית, הלאומית והחברתית שלי בהיותי חלק מרצף הדורות הלאומי.

מטרת היום השני

התלמיד יתוודע לפוטנציאל של מדבר יהודה ובקע ים המלח כמרחב משמעותי במורשת תרבותית הלאומית והעולמית, כמנוף כלכלי וגבול של שלום.

המסלול: הר אלעזר, מעלה אלעזר, שביל הנחש, מצדה, ירידה בסוללה למצדה מערב

הרעיון המרכזי

שלושה נושאים מרכזיים במוקד היום השני במסע :

א. **ייחודו של מדבר יהודה כמרחב משמעותי במורשת תרבותית הלאומית והעולמית** יתמקד במצדה. סיפור מצדה מאיר את אחד האירועים הדרמטיים בתולדות עם ישראל ומהווה נקודת עוגן להדגשת ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח. המשמעות השונות לאחרית המרד הגדול במצדה מהוות פלטפורמה לגיבוש עמדה גם בהשלכה לימנו.

ב. **ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח כמנוף כלכלי – בשל היותו :**

1. אוצר טבע עולמי.

2. מרחב משמעותי של מורשת לאומית ועולמית.

3. המשך המפעל הציוני.

משפיע על היותו מנוף כלכלי חשוב למדינת ישראל בהיבטים הבאים : תעשיית המלחים המופקים מים המלח, תיירות נופש ומרפא, תיירות עולמית וטיילות מדברית סביב אתרי מורשת ואתרי טבע ייחודיים, חקלאות מדברית ייחודית. (ראה הרחבה ברעיון המרכזי של המסע)

ג. **ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח כאזור של שלום מתפתח (גבול שלום) :**

מאז נחתם הסכם השלום בין ישראל לירדן, הנושא הכלכלי עומד במרכזו והוא מהותי ליחסים בין המדינות. הכלכלה הינה מנוף לשיפור היחסים ולהרחבת השלום דרך שיתוף פעולה בין הצדדים בתחומי התעשייה, החקלאות, התיירות, איכות הסביבה ועוד... אלה מאירים את חיוניות השלום בין המדינות ומדגישים את הפוטנציאל שיש לגבול שלום גם עם מדינות שכנות נוספות.

תיאום וקישור

היום הראשון למסע היה בעיקרו חשיפה למדבר יהודה ובקע ים המלח בראיה מרחבית כוללת של אזור המסע ומאפייניו.

ביום זה נעסוק בעיקר בשני מוקדים :

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

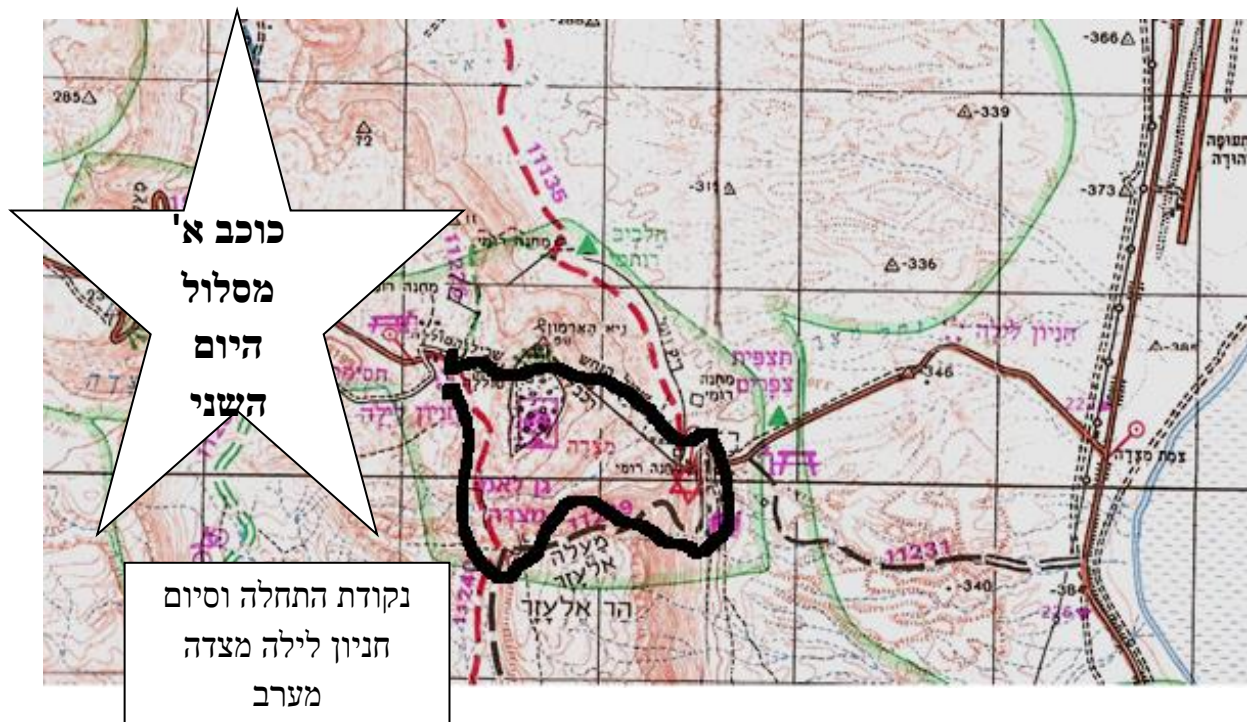
- א. ייחודו של מדבר יהודה כמרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית אשר יתמקד בסיפור מצדה.
ב. ייחודו של בקע ים המלח כאוצר טבע עולמי והיותו מנוף כלכלי וגבול של שלום.

ביום השלישי והאחרון למסע: נכיר את מערכת הנופאדם הייחודיות של נאת המדבר עין גדי, נדון בדילמה של שימור ופיתוח לאור הנושאים שהועלו בימי המסע ועסקו בייחודו של מדבר יהודה כאוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב מורשת לאומית, מנוף כלכלי וגבול של שלום.

התפתחות יום המסע השני ע"פ יעדינו

1. התלמיד יתרשם מעוצמת הנוף הנשקף מהר אלעזר, יבחין בעוצמתו של צוק מצדה ויציין את יתרונותיו נוכח המצור הרומי.
2. התלמיד יסביר את דרך ההיווצרות של ים המלח.
3. התלמיד יציין 4 דוגמאות להיות מדבר יהודה ובקע ים המלח "מנוף כלכלי" למדינת ישראל וגבול של שלום.
4. התלמיד יתרשם ממפעלי הבנייה של הורדוס ומשרידים אישיים של המורדים הקנאים במצדה.
5. התלמיד יביע עמדה בדיון אודות משמעות החרות עבורו היום, בעקבות סיפור אחרית מצדה. (מה אני לוקח מסיפור מצדה? מה אני מוכן לעשות למען חרות, עצמאות המדינה, החברה)

כוכב א' מפת יום המסע השני

נושא היום: שימור ופיתוח

**"האדמה תצהיב בלהט שמש
אך עין גדי היא נווה מדבר
יום חדש אינו דומה לאמש
ועתיד מזהיר צופן לה המחר"**

(מתוך השיר : "עין גדי" /איתן פרץ)

מסר ערכי

באחריותי לעשות ככל שביכולתי לסייע בשמירת האיוון שבין השימור והפיתוח במדבר יהודה ובקע ים המלח.

מטרת היום השלישי

התלמיד יגבש עמדה בדילמה העוסקת בשימור של ערכי טבע ומורשת עם פיתוח הארץ והשלום באזור במדבר יהודה ובקע ים המלח.

המסלול: ביס"ש עין גדי, שביל צפית, מפל החלון, מעיין עין גדי, ביהכ"נ העתיק בעין גדי.

הרעיון המרכזי

המחשת מכלול הנופאדם הייחודי של **נאת המדבר** עין גדי מתוך חוויה מיוחדת ורבת עוצמה. ייחודה של נאת המדבר משתקף בשלשה היבטים :

א. השינויים הדרמטיים בעולם הטבע - כתוצאה משפע המים והסגולות הביו-גיאוגרפיות של הבקע הסורי-אפריקאי.

ב. קיבוץ עין גדי הוא דוגמה להתיישבות ולהמשך המפעל הציוני בחבל ארץ זה ובסמוך לשרידי הישוב היהודי הקדום.

ג. קיבוץ עין גדי הינו מרכיב נוסף ב"מנוף הכלכלי" של מדבר יהודה ובקע ים המלח.

מכלול הנופאדם הייחודי של נאת המדבר עין גדי תורם להבנה כוללת של מדבר יהודה ובקע ים המלח. כאן נסגרים מעגלים שנדונו בימי המסע ומדגישים את :

- חיוניות האיוון בין השימור והפיתוח בחבל ארץ זה.
- **המודעות** למחויבות ולאחריות שיש לדור הזה להמשך קיומו של האזור כנכס לאומי ועולמי : אוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב מורשת תרבותית לאומי ועולמי, מנוף כלכלי וגבול של שלום.

תיאום וקישור

היום הראשון למסע היה בעיקרו חשיפה למדבר יהודה ובקע ים המלח בראיה מרחבית כוללת של אזור המסע ומאפייניו.

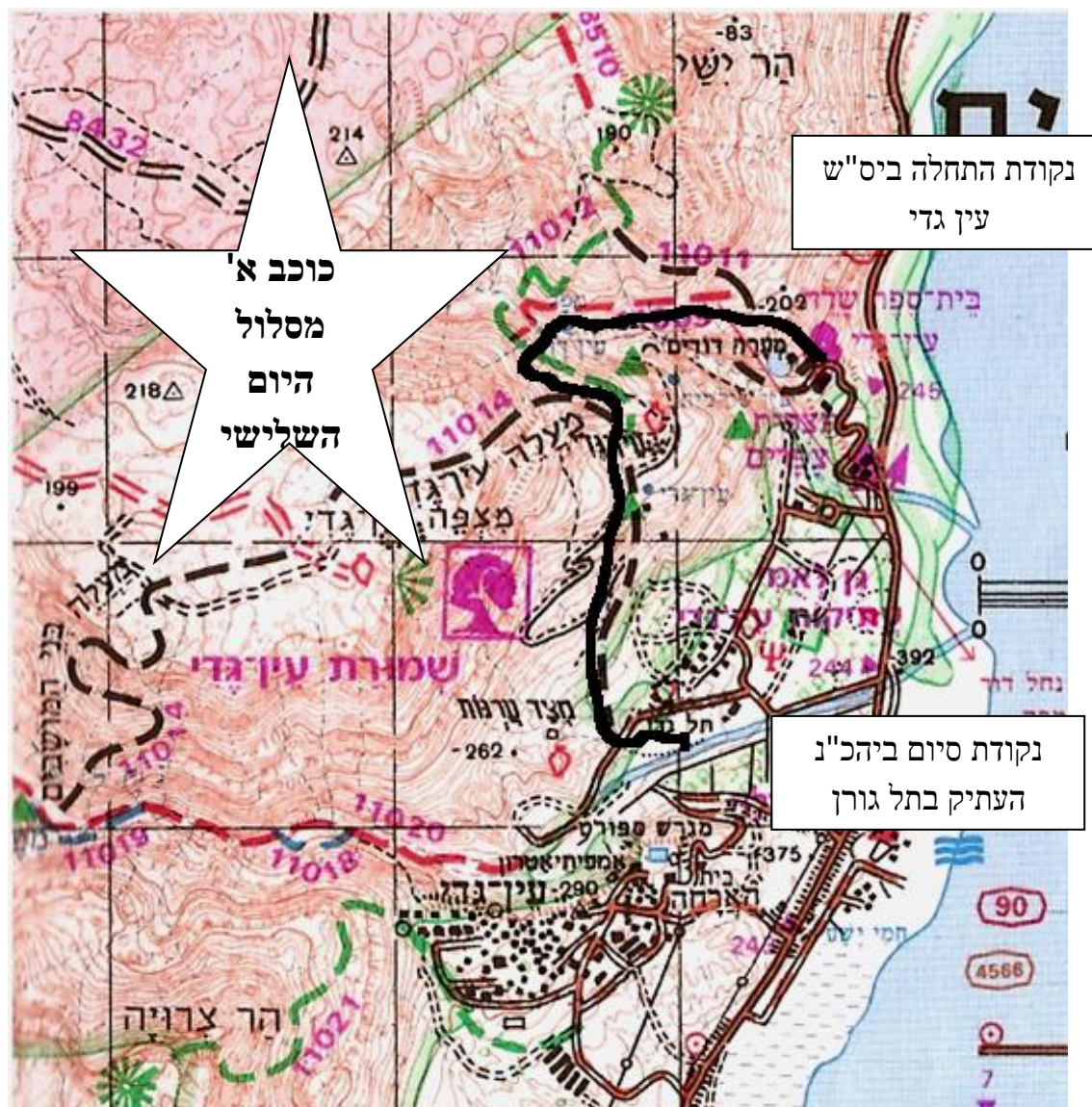
אגף של"ח וידיעת הארץ

היום השני למסע התמקד בשני נושאים עיקריים: א. ייחודו של מדבר יהודה כמרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית אשר התמקד בסיפור מצדה. ב. ייחודו של בקע ים המלח כאוצר טבע עולמי והיותו מנוף כלכלי וגבול של שלום.

ביום הזה (היום האחרון למסע): נכיר את מערכת הנופאדם הייחודית של נאת המדבר עין גדי, נדון בדילמה של שימור ופיתוח לאור הנושאים שהועלו בימי המסע ועסקו בייחודו של מדבר יהודה כאוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב מורשת לאומית, מנוף כלכלי וגבול של שלום.

התפתחות יום המסע השני ע"פ יעדיו

1. התלמיד יתרשם ממכלול הנופאדם הייחודי של נאת המדבר "עין גדי".
2. התלמיד יסביר את דרך היווצרות נאת המדבר עין גדי.
3. התלמיד יכיר שלשה צמחים ממוצא טרופי.
4. התלמיד תאר את מכלול הנופאדם הייחודי של מדבר יהודה ובקע ים המלח.
5. התלמיד יביע דעתו בנושאי שימור ופיתוח בעין גדי ולאור חוויות המסע.
6. התלמיד יציע דוגמאות מעשיות לסייע בשמירת ייחודו של מדבר יהודה כאוצר טבע עולמי מרהיב, מרחב מורשת לאומית, מנוף כלכלי ואזור של שלום מתפתח.

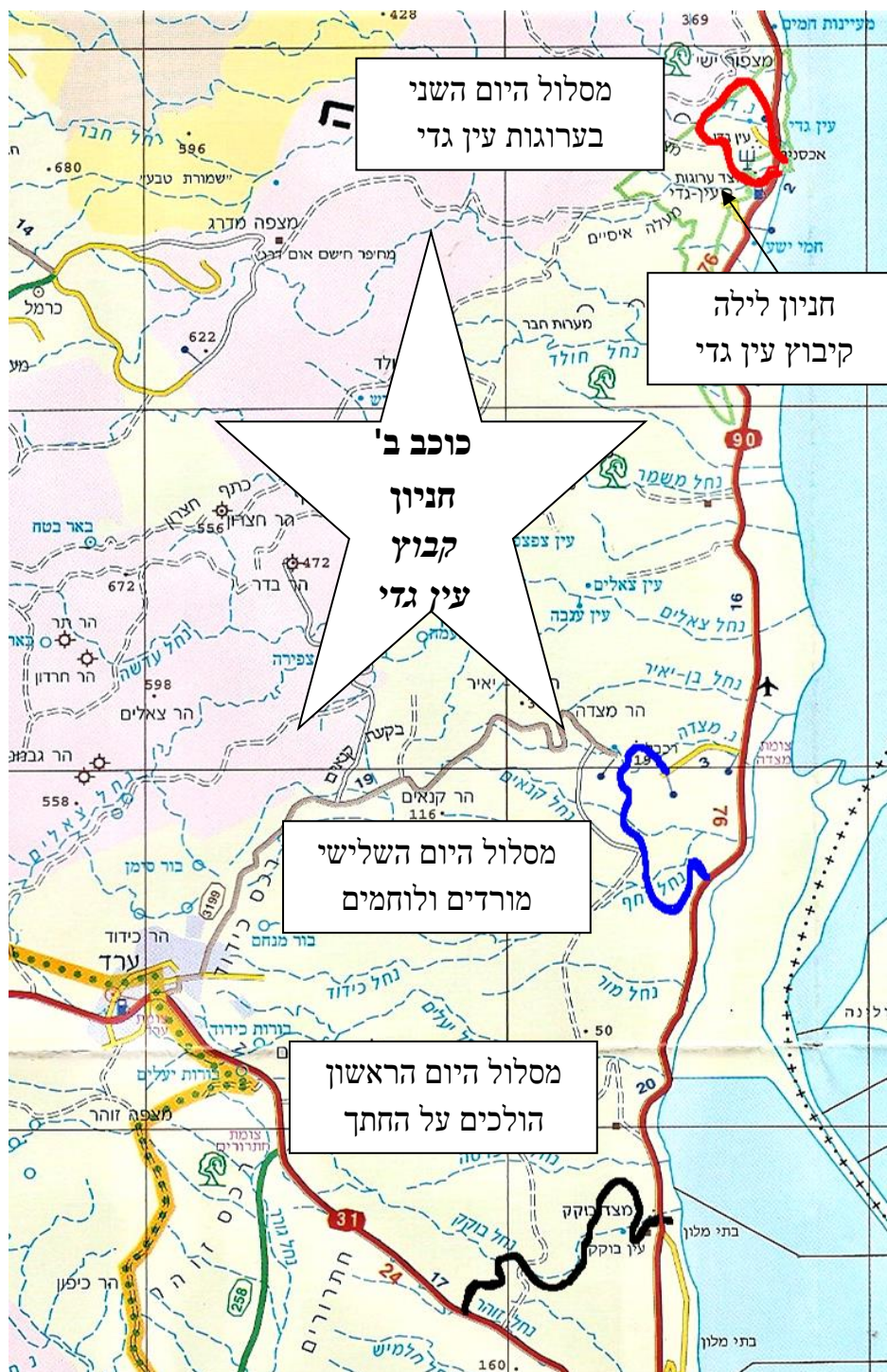
מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

ב.2.2. הצעה לכוכב ב' על בסיס לינה בחניון קיבוץ עין גדי

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
1	צוק תמרור עין בוקק לינה חניון עין גדי	א. מבנה מדבר יהודה ומאפייני התבליט ברמת המדבר ובמצוק ההעתקים. ב. התאמת צמחים ובעלי חיים לתנאי מדבר ג. מיומנויות של מסע במדבר.	התרשמות מהייחודיות של הטבע ומהנוף המרהיב של המרחב תוך יצירת תחושה חיובית כלפי מדבר יהודה.
2	עליה מבית ספר שדה עין גדי לשביל צפית, הליכה למעין עין גדי וירידה לבית הכנסת.	א. המדבר בתולדות עם ישראל ב. נחל ומים במדבר ג. נווה מדבר	המדבר בתולדות עם ישראל מי עין גדי או מעין עין גדי?
3	נסיעה למעלה רחף. הליכה - ממעלה רחף לבמת השולים משם צפונה להר אלעזר ולמצדה בסוללה.	א. הורסט מצדה, ים המלח, תולדותיו והשפעת תולדותיו על אופי הים והנוף בשוליו. ב. ים המלח כמנוף כלכלי: מפעלי ים המלח ותיירות בים המלח. ג. ים המלח כגורם בגבול שלום. ד. התאמת האדם למדבר (התרבות הבדואית) ה. תולדות מצדה בימי הורדוס ובשנות המרד הגדול. ו. אתרי מצדה	דיון: פרשת מצדה. סיכום המסע: המלל החווייה משימה לקראת שיעור הסיכום: מה יש ביכולתי לעשות על מנת לסייע בשמירה על ייחודיות מדבר והודה ובקע ים המלח

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

ב.2.2. א. כוכב ב' – מפת המסע

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

ב.2.3. הצעה לכוכב ג' על בסיס לינה מצוקי דרגות

יום	מסלול	תכנים	מימד ערכי
1	נחל אוג קומראן	א. מבנה מדבר יהודה ומאפייני התבליט ברמת המדבר ובמצוק ההעתקים. ב. התאמת צמחים ובעלי חיים לתנאי מדבר ג. מיומנויות של מסע במדבר.	התרשמות מהייחודיות של הטבע ומהנוף המרהיב של המרחב תוך יצירת תחושה חיובית כלפי מדבר יהודה.
2	משאש מורבעת	א. הנחלים הקניוניים של מדבר יהודה ב. מדבר יהודה כארץ מפלט ומקלט (דוד ושאל, כתות ים המלח, לוחמי מרד בר-כוכבא, נזירות) ג. מים במדבר	דיון: מרד בר-כוכבא איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק
3	עליה מבית ספר שדה עין גדי לשביל צפית, הליכה למעין עין גדי וירידה לבית הכנסת.	א. ים המלח, תולדותיו, השפעת תולדותיו על אופי הים והנוף בשוליו. ב. ים המלח כמנוף כלכלי: מפעלי ים המלח ותיירות בים המלח. ג. ים המלח כגורם בגבול שלום. ד. התאמת האדם למדבר (התרבות הבדואית) ה. תולדות מצדה במרד הגדול. ו. אתרי מצדה	מי עין גדי או מעין עין גדי? סיכום המסע: המללח החוויה משימה לקראת שיעור הסיכום: מה יש ביכולתי לעשות על מנת לסייע בשמירה על ייחודיות מדבר והודה ובקע ים המלח

ב.2.3. א. הצעה ג' מפת המסלול

חלק שני –

השתלמות מורי של"ח להכרת מסע כוכב של"ח למדבר יהודה

ובקע ים המלח.

מבוא

- א. הרעיון המרכזי של השתלמות צירי מסעות למדבר יהודה ובקע ים המלח.
- ב. מבנה השתלמות מורי של"ח צירי מסעות - מדבר יהודה וים המלח.
 - ב. 1. התפתחות התכנים בהשתלמות:
 - ב. 1. א. טבלת הפעילות הכללית.
 - ב. 1. ב. טבלת התפתחות התכנים.
 - ב. 1. ג. מפת המסלולים בימים השונים.
 - ב. 1. ד. תרשימי המערכת הטבעית במדבר יהודה ומכלול הנופאדם במדבר יהודה.
 - ב. 2. היום הראשון בהשתלמות.
 - ב. 3. היום השני בהשתלמות.
 - ב. 4. היום השלישי בהשתלמות.
 - ב. 5. היום הרביעי בהשתלמות.
 - ב. 6. היום החמישי בהשתלמות.

מבוא - הרעיון הכללי של השתלמות להכרת צירי מסעות במדבר יהודה ובקע ים המלח:

תהליך הכשרת מורי של"ח וידיעת הארץ נמשך כשלוש שנים. תחילתו בקורס הבסיסי והמשכו בסדרת השתלמויות להכרת צירי מסעות המתקיימת במהלך שלוש השנים הראשונות לעבודתו. כל ציר מסע נמשך חמישה ימים ומתקיים בשבועות הקודמים לחופשות חנוכה ופסח. ההשתלמות להכרת צירי מסעות מדבר יהודה ובקע ים המלח היא הראשונה בסדרה.

הרעיון המרכזי:

בהשתלמות להכרת צירי מסעות במדבר יהודה ובקע ים המלח, יתנסו המשתלמים בהכנה, בהובלה ובארגון מסע כוכב של"ח על כל מאפייניו ותכניו. התנסות זו תזמן למשתלמים גם היכרות עם מערכת הנופאדם של מרחב זה.

המסר הערכי:

באחריותי לחזק את מיומנותי בהובלת מסע כוכב של"ח בכלל ואת היכרותי עם מרחב מדבר יהודה ובקע ים המלח למטרה זו בפרט.

המטרה:

המשתלמים יחוו הכנה, הובלה וארגון מסע כוכב של"ח במדבר יהודה ובקע ים המלח, על פי תכנית המסע של האגף.

השיטה:

ההשתלמות תתבצע במתכונת של ממ"ש (מסע משמעותי). המשתלמים יקבלו אחריות על חלק מתכנית ההובלה, הארגון וביצוע המסע במהלך חמשת הימים, בהנחיית צוות הקורס. במהלך ימי ההשתלמות (כולל יום ההכנה), יחולקו המשתלמים למספר כיתות. ההשתלמות תיפתח ביום הכנה עיוני מקדים (כחודש לפני ציר המסע עצמו).

יום ההכנה - יום ההכנה יוקדש להכרות עם מבנה ההשתלמות ורציונל המסע. חלקו הראשון יכלול הרצאת מבוא על מדבר יהודה, הרצאות על רציונל ציר המסע, שיעורים מתחומי דעת שונים בהקשר של מדבר יהודה (גיאוגרפיה ותנ"כ), המבנה האירגוני של ההשתלמות וחובות החניכים. **את חלקו השני של היום, יובילו מועצת המסע ומשתלמים נבחרים לפי משימות ותפקידי המשתלמים בכיתות.** כמו כן צוות זה ידגים למליאה את שיעורי ההכנה לקראת המסע. בהנחיית צוות המנחים יחשפו המשתלמים ליסודות בניית תכנית ההובלה והתכנים.

מתום ההכנה ועד למסע

בתום ההכנה, יתקיים תהליך עבודה עצמאי של המשתלמים במסגרת החוליות תוך בקרה והנחיה של הצוות. לכל חוליה יהיה ראש חוליה שאחראי להעביר תכניות לאישור המנחה תוך 10 ימים מתום ההכנה. החוליה תבצע שינויים ותיקונים על פי הצורך עד לאישור התוכנית על ידי המנחה.

חמשת ימי המסע

בשבוע שלפני חופשת החנוכה יתקיים המסע בניהול מנהל המסע וסגנו, שמונו מתוך קבוצת המשתלמים. סיכום יום יתבצע בסוף כל יום בהנחיית צוות מדריכי ההשתלמות.

מטלת סיכום

במהלך ימי ההשתלמות, ימלאו המשתלמים חוברת מסע על פי התנהלות (תכנון וארגון היום, בטיחות, תכני היום ותובנות אישיות).

בתום ההשתלמות יכתבו המשתלמים מטלה שעיקרה סיכום ציר המסע בהיבט ממ"ש, היבטי ההדרכה השונים והיבט רפלקטיבי של כלל תהליך ההשתלמות להכרת צירי מסעות במדבר יהודה ובקע ים המלח.

יעדים:

1. המשתלם יתוודע למכלול הנופאדם של מדבר יהודה
2. המשתלם יתוודע לרציונל המסע למדבר יהודה ובקע ים המלח בתכנית החינוכית של אגף של"ח וידיעת הארץ.
3. המשתלם יתנסה בתכנון, הכנה וביצוע של מסע מדבר יהודה ובקע ים המלח במתכונת של מסע משמעותי.
4. המשתלם יגיש תכניות ומערכי הדרכה והובלה תוך עמידה בלוחות הזמנים שייקבעו.

ב. מבנה השתלמות "מסע מדבר יהודה ובקע ים המלח".

1. אופן ההתארגנות:

המשתלמים יחולקו לכיתות הדרכה, כל כיתה תחולק לחוליות משימה ע"פ חלוקת תפקידים שנקבעו מראש. לכל כיתה יהיו 2 נציגים במועצת המסע אשר יהיו גם מנהל הכיתה והמנהלן שלה.

2. הגדרת התפקידים:

א. מנהל המסע: אחראי על ההיבטים הבאים:

1. ביצוע המסע, ניהול בקרה והפקת לקחים תוך כדי הביצוע.
2. ביצוע התכנים שנקבעו.
3. ישיבות הסכום והערכות.
4. סיכום המסע.
5. כתיבת תיק מסע כולל.
6. תדרוך כל הכיתות.

ב. סגן מנהל המסע: אחראי על ההיבטים הבאים:

1. תיאום ביצוע המסע היומי בין הכיתות.
2. ביצוע נושאי המנהלה.
3. כתיבת פרק ארגון ומנהלה בתיק מסע.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

3. מבנה תיק מסע "מדבר יהודה ובקע ים המלח". (תיק ההדרכה יכתב ויאורגן ע"י רכז ההדרכה של ההשתלמות. התיק יוצג לחניכים באחד מימי המסע בפעילות לימוד יומי בסיום המסלול)

תכולת התיק:

- מבוא.
- תיק היום הראשון.
- תיק היום השני.
- תיק היום השלישי.
- תיק היום הרביעי.
- תיק היום החמישי

המבוא :

עמוד השער וסעיפים א', ב' יכתבו על ידי מנהל המסע.

עמוד שער הכולל : כותרת, תמונה, ציטוט משיר/קטע ספרותי וכדו'.

סעיף א' - סקירה כללית על אזור המסע :

1. גבולות
2. הרובד הפיזי.
3. הרובד הביוטי.
4. הרובד האנושי.

סעיף ב' - תכנית כללית של המסע ולו"ז מתוכנן:

1. אזור המסע, הימים, המסלולים ופעילויות הערב על פי הנושאים.
2. צילום מפת סמ"ש 1:50,000 של אזור הטיול ועליה מסומנים המסלולים לפי ימי המסע ואתרי הלינה.
3. לוח זמנים כללי של כל ימי הטיול.

סעיפים ג', ד' יכתבו על ידי המנהל הלוגיסטי של ההשתלמות.

סעיף ג' – שליטה וניהול:

1. כתב מינוי מנהל לאחראי הטיול.
2. אישור ביטחוני לטיול.
3. רשימות תלמידים כולל: ת.ז, טלפון אישי, טלפון הורים : נייד, בית ועבודה.
4. דף טבלת שליטה אוטובוסים כולל מלווים.
5. טבלת שליטה בהליכה כולל מלווים.
6. ריכוז בעיות רפואיות.
7. רשימת צמחונים.
8. רשימת טלפונים חיוניים כללית.
9. דף קשר צוות בית הספר.
10. טבלת בדיקות טרם היציאה לטיול.
11. דף בדיקת אוטובוס.
12. דף למחנך/למורה המלווה. (ציטוט מחזור מנכ"ל, בוקר היציאה, בזמן ההליכה, בחניון וכו')

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

13. תדריכים: מלווה רפואי, מלווה חמוש, נהג, שומר לילה, חניון לילה, בישול עצמאי, מורים מלווים.

סעיף ד' – מנהלה כללי:

6. דף הוראות ביטחון ובטיחות: בנסיעה, בהליכה, בחניון, בלילה.

7. תכנית כללית של הארוחות.

8. תכנית כללית של ההתארגנות ללינה וההשכמה.

9. הפנייה לפירוט יומי בתיקים היומיים

תיק יום במסע - הכתיבה באחריות מדריך כיתה אחראי יום הובלה.

1. רציונל היום:

א. מטרה ומסר ערכי

ב. רעיון מרכזי

ג. התפתחות היום לפי יעדיו

ד. קישור לימי המסע האחרים

2. תיק ההדרכה היומי

א. רשימת תחנות ההדרכה ומיקומן בשטח.

ב. לוח הדרכות והליכה מפורט.

ג. תכנית ההדרכה על פי נושאי ההדרכה יעדים ומסר ערכי לכל תחנה.

ד. פירוט התכנים אופן ההדרכה והדרכים להשגת היעדים בכל תחנה – כולל הפעלות, עזרים וכו'.

ה. בניית כרטיסיית הדרכה לכל תחנה.

ו. פירוט תכנית פעילות הערב.

3. רשימת חוליות ההובלה של כל יום.

4. טבלת לוח יומי.

5. מסלול ההליכה

א. תיאור מסלול הנסיעה אל נקודת ההתחלה ומנקודת הסיום. (במידה ויש)

ב. אורך המסלול.

ג. דרגת קושי.

ד. תיאור כללי של מסלול ההליכה.

ה. ניהול סיכונים.

ו. דגשים והמלצות.

ז. שרטוט מסלול ההליכה ותחנות ההדרכה במפת סימון שבילים קנ"מ 1/50000

6. תכנית המנהלה:

א. ע"ר, מים וציוד מיוחד.

ב. פירוט זמן מיקום ותפריט של כל הארוחה במהלך היום.

ג. פירוט דרכי ההתארגנות להכנת הארוחות,

ד. ארגון ההסעה.

ה. ניקיון והגיינה אישית – הוראות, נהלים וחלוקת תפקידים על פי טבלה.

ו. נגזרות ארגון ומנהלה לפעילות הערב.

ז. רשימת שמירה ללילה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

פרק 1. התפתחות התכנים בהשתלמות צירי מסעות מדבר יהודה ובקע ים המלח.

מס' יום	נושא	המסר ערכי	מטרה	מסלול	תכנים
1	יושבים על החתך : מאפיינים ייחודיים של מכלול הנופאדם במדבר יהודה ובקע ים המלח	מחויבותי לשמירה על ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח תפתח מתוך הכרות כוללת עם מרחב המסע והבנת תהליכים ואירועים שהתרחשו בחבל ארץ זה.	המשתלם יתאר ויסביר את מבנה מרחב מדבר יהודה ובקע ים המלח, על מאפייניהם תוך חווית התבוננות בנוף המרהיב והטבע המעניין של חבל ארץ זה.	הליכה לצוק תמרור משם ירידה לנחל בוקק עליון והליכה עד למפל בוקק משם צפונה ומזרחה עם השביל למצוק וירידה לעין בוקק.	- מבנה מדבר יהודה, גבולות מדבר יהודה. - מדבר בצל גשם - מאפייני חלקי מדבר. מצוק ההעתקים. - התאמת צמחים לתנאי מדבר (יפרוק, זוגן, רותם). - תיירות מרפא - מנוף כלכלי
2	מאפיינים ייחודיים של מכלול הנופאדם במדבר יהודה ובקע ים המלח	באחריותי לפתח את היכרותי עם מרחב מדבר יהודה ובקע ים המלח כדי לחזק את מחויבותי לשמירה על ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח	המטרה הרחבת ההכרות עם מאפייני הנוף הטבעי בדגש על מצוק ההעתקים והצמחייה והשפעת הנוף על התקרבות הבדואית.	ממעלה רחף, דרך נחל רחף ונחל קנאים על במת השוליים לחניון מצדה מערב דרך נחל מצדה למרגלות הסוללה.	- היווצרות בקע ים המלח, ימת הלשון וחווית הלשון. - מפעלי ים המלח, התיישבות ים המלח. - מנגנוני הישרדות במדבר (כושן ארסי, שכרון זהוב ודמיה לבידה). - דרכים במדבר הבדואים במדבר המדבר. - היווצרות הורסט מצדה.
3	יושבים על החתך - מאפיינים ייחודיים של מכלול הנופאדם במדבר יהודה ובקע ים המלח	מחויבותי לשמירה על ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח תפתח מתוך הכרות כוללת עם מרחב המסע והבנת תהליכים ואירועים שהתרחשו בנחל צאלים.	המשתלם יתאר ויסביר תהליכים שהתרחשו במדבר יהודה ובקע ים המלח תוך התמקדות בנחל צאלים והשפעתו הנוף והטבע המתקיים בתוכו.	הקפצה לתחילת מסלול (על כביש ערד מצדה, מזרחית לכניסה לגבעת גורני) הליכה מזרחה וירידה בשביל הירוק עד נחל צאלים, המשך הליכה בנחל עד חניון צאלים.	- עוצמת הנוף של רמת המדבר ונחל צאלים. - נחלי מדבר יהודה וייחודם. היווצרות קניונים. - מקורות המים במדבר (גבים ומעיינות). - התאמת בע"ח למדבר (גמל, עופות במדבר). גורמים להתאמות אוכלוסיית הנמרים בארץ. - מיומנויות הליכה במסע במדבר. - תרבות טיול במדבר.
4	מדבר יהודה ובקע ים המלח כמרחב מורשת תרבותית לאומית, כמנוף כלכלי וכגבול שלום.	בהיותי חלק מרצף הדורות הלאומי, באחריותי לטפח את אחריותי ומחויבותי לשימור מדבר יהודה ובקע ים המלח כמרחב מורשת תרבותית ועולמית, כמנוף כלכלי וכגבול שלום, כחלק מהמחויבות הלאומית והחברתית שלי.	התלמיד יתוודע לסיפורו של הר מצדה כחלק משמעותי במורשת התרבותית לאומית. היום יעסוק בעיקר בייחודו של מדבר יהודה כמרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית אשר יתמקד בסיפור מצדה.	הליכה מחניון מצדה מערב – הליכה אל בורות המים המערביים, טיפוס למצדה דרך שביל הסוללה, סיור באתרי מצדה, ירידה בשביל הנחש, ביקור במוזיאון מצדה, טיפוס על מצוק ההעתקים דרך שביל הרץ וחזרה לחניון מצדה מערב.	סיפור מצדה – בניית מצדה ע"י הורדוס, התיישבות הקנאים במצדה, מערכות המים באתר, המצור הרומאי ונפילת מצדה.
5	שימור ופיתוח	באחריותי לעשות ככל שביכולתי לסייע בשמירת האזור שבין השימור והפיתוח במדבר יהודה ובקע ים המלח.	להביא את המשתלם לידי הכרות והבנה של המערכת הטבעית ומכלול הנופאדם של עין גדי, של המפגש בין האדם לטבע במקום, הדרכים להגשמת המפעל הציוני בעין גדי, ועם האפשרויות הגלומות כמנוף כלכלי וגבול שלום. כך שהוא מסוגל לבנות תהליך חינוכי בדרך חווייתית ומרגשת עבור תלמידיו.	מסלול עליה מבית ספר שדה עין גדי לשביל צפית, הליכה למעין עין גדי דרך מפל החלון וירידה לבית הכנסת.	- תופעת הבולענים, סיכום הרובד הפיזי, שיטפונות במדבר, מעיינות במדבר. - אזורים פיתוח-גיאוגרפיים, נאת מדבר. - האפרסמון, סטרטאפ ישראלי- מנוף כלכלי מעיין עין גדי- התערבות האדם בית הכנסת

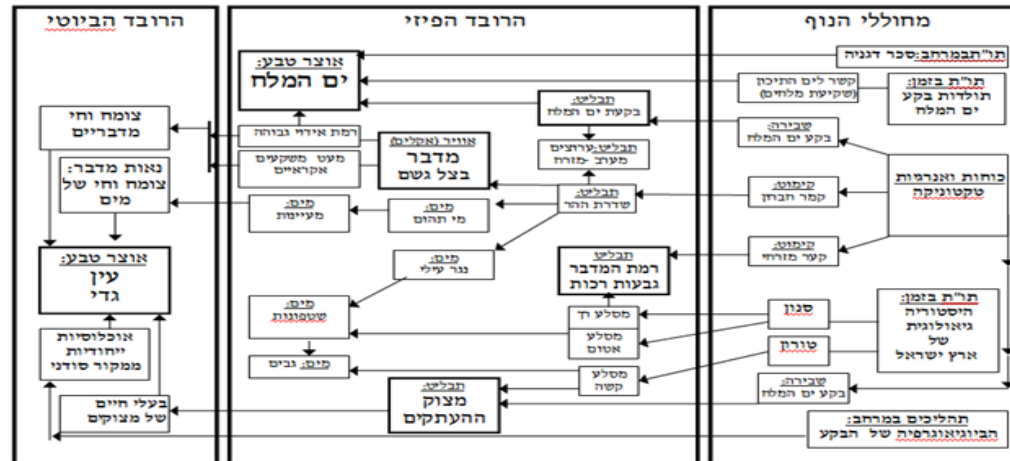
מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

טבלת נושאי ההדכה במסע ההשתלמות :

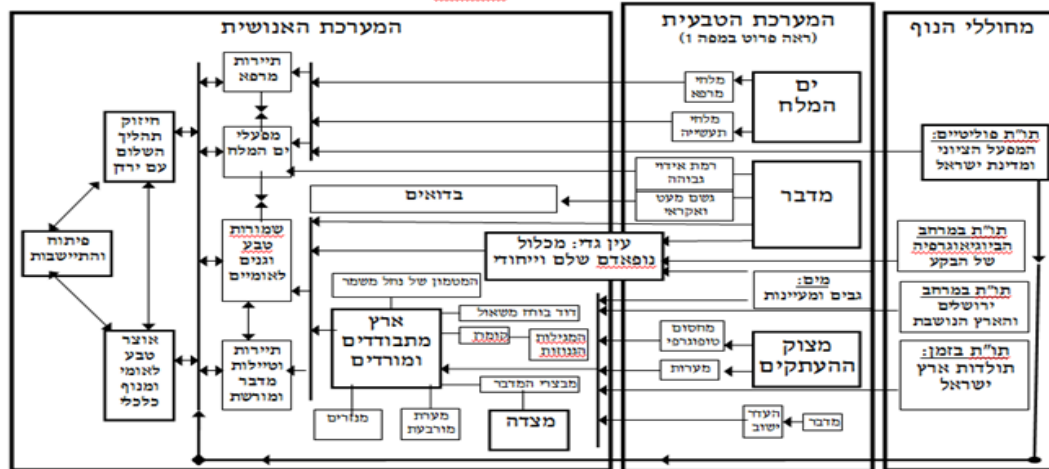
יום 5	יום 4	יום 3	יום 2	יום 1	
שביל צפית- בית הכנסת	מצדה מעגלי	נחל צאליים	מעלה רחף- חניון מצדה מערב	צוק תמרור- עין בוקק	
• תופעת הבולענים • סיכום הרובד הפיזי • מעיינות במדבר	• היווצרות בקע ים המלח • ימת הלשון וחוואר הלשון • היווצרות הורסט מצדה	• התחתרות נחלים • היווצרות קניונים גבים ומעיינות שיטפונות במדבר	• היווצרות בקע ים המלח • ימת הלשון וחוואר הלשון • מצוק ההעתקים • התייבשות ים המלח • היווצרות הורסט מצדה • מצוק ההעתקים	• מבנה מדבר יהודה • גבולות מדבר יהודה • מדבר בצל גשם • מאפייני חלקי מדבר יהודה	רובד פיזי
• אזורים פירו – גיאוגרפיים • נאת מדבר	• השפעת השבר על מגוון הצמחים ובעלי החיים במדבר יהודה	• התאמת בע"ח חיים למדבר (גמל). • הנמרים במדבר	• מנגנוני הישרדות במדבר (כושן ארסי, שכרון זהוב ודמיה לבידה)	• התאמת צמחים לתנאי מדבר (יפרוק, זוגן, רותם)	רובד ביוטי
• האפרסמון, סטרטאפ ישראלי- מנוף כלכלי • מעיין עין גדי- התערבות האדם בית הכנסת	• הבקע כגבול של שלום- מנוף כלכלי • מצדה • תיירות מורשת- מנוף כלכלי	• רכישת מיומנות הליכה במדבר. • תרבות טיול במדבר	• דרכים במדבר • הבדואים במדבר • מפעלי ים המלח	• תרבות טיול במדבר • תיירות מרפא- מנוף כלכלי	רובד אנושי
• המחויבות דורשת עשייה ולכן באחריות לעשות כמיטב יכולתי לשמור על האיזון.	• ייחודו של המרחב נובעת גם מתולדות עמי באזור ועל כן באחריות לסייע לשמירתו כמרחב מורשת תרבותית.	• העצמת מחויבותי תבוא מתוך העמקת ההכרות ולכן באחריות לפתח את ההכרות.	• מתוך ייחודיותו של ים המלח מוטלת עלי האחריות לשימור ולשימור מעמדו במורשת התרבותית וכמנוף כלכלי	• המחויבות לשמור על ייחוד המרחב, תתפתח מהכרות עם המרחב	התפתחות המסר הערכי
טקס סיום	ערב הווי	ערב הווי	ערב הווי	טקס פתיחה למסע ערב הווי	משימת יום

טבלת הפעילות הכללית של מסע ההשתלמות

מדבר יהודה: המדבר שבחצר האחורית, אוצר טבע מרהיב ומנוף כלכלי מפה 1: המערכת הטבעית

מדבר יהודה ; המדבר שבחצר האחורית , אוצר טבע מרהיב ומנוף כלכלי מפה 2 ; מכלול הנפאדם

טימי בן יוסף / דצמבר 1997

רח' הנביאים 31, בניין ארלדן ירושלים 91911 טלפון: 02-5603190/1 פקס: 02-5602054

<http://edu.gov.il/noar/tiulim/Pages/homepage.aspx> אתר של"ח

אתר המינהל: <http://noar.education.gov.il> דוא"ל: inbalba@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

פרק 2. היום הראשון בהשתלמות צירי מסעות למדבר יהודה ובקע ים המלח:

המסלול: הליכה לצוק תמרור משם ירידה לנחל בוקק עליון והליכה עד למפל בוקק משם צפונה ומזרחה עם השביל למצוק וירידה לעין בוקק.

המסר הערכי: מחויבותי לשמירה על ייחודם של מדבר יהודה ובקע ים המלח תתפתח מתוך הכרות כוללת עם מרחב המסע והבנת תהליכים ואירועים שהתרחשו בחבל ארץ זה.

הרעיון המרכזי: היום הראשון להשתלמות מזמן מפגש עם מדבר יהודה וייחודו. ממוקד הוא בבחינת המאפיינים הפיזיים והביטויים כפי שבאים לידי ביטוי במרחב כהמשך לשיעור ההכנה. כמו כן עוסק היום הזה בהיבטים המאפשרים התמצאות במרחב אשר יעצימו את הבנת המרחב בו מתקיים המסע על המיוחד שבו. אלה נשיג בהליכה המתחילה בעליה לצוק תמרור משם תצפית, ומשם נחצה את רמת המדבר על מאפייניה, לבמת השוליים ולמצוק ההעתקים. נסיים בונה המדבר עין בוקק ומרכז התיירות. כמו כן באמצעות תצפיות שתכליתן הבנת מבנה השטח: חלקיו השונים של מדבר יהודה - חתך מההר דרך המדבר ומצוק ההעתקים אל בקע ים המלח. השפעת המבנה על האקלים וייחודו של מדבר יהודה כמדבר מקומי "בצל גשם". באמצעות מפגש עם הנוף הביטוי, תתקיים בחינת דרכי הסתגלות צמחים ובע"ח לתנאי המדבר. בנוסף ביום זה נתחיל לבחון את הרעיון שהמדבר והאקלים המיוחד שבו מחד, והימצאותו של ים המלח בגבולו המזרחי מאידך, הם ה"מנוף הכלכלי" המתאפשר באזור זה.

תיאום וקישור: היום מהווה מבוא למדבר יהודה, בו יוסבר הנושא של "צל גשם" והיותו של מדבר יהודה, מדבר מקומי הנמצא בקרבה מיידית לארץ הנושבת, עובדה שהייתה לה השפעה על האדם בעבר (סימנים לכך נראה בימים הבאים), המדבר והאקלים המיוחד שלו ביחד עם הימצאותו של ים המלח בגבולו המזרחי, הם ה"מנוף הכלכלי" של האזור, עובדות שגם אליהם נתייחס בהרחבה בימים הבאים. בעיקרו המשך לשיעורי ההכנה בכיתה מאפשר לבחון את מדבר יהודה ובקע ים המלח בראיה מרחבית כוללת של אזור המסע ומאפייניו, בכך בונה את המסד לימים הבאים בכלל וליום השני בפרט, בהליכה על במת השוליים ובמפגש עם צמחים ובע"ח המשך של היום הקודם, כמו כן ייחודו של בקע ים המלח כאוצר טבע עולמי והיותו מנוף כלכלי וגבול של שלום.

מטרות היום: המשתלם יתאר ויסביר את מבנה מרחב מדבר יהודה ובקע ים המלח על מאפייניהם, תוך חווית התבוננות בנוף המרהיב והטבע המעניין של חבל ארץ זה.

יעדים:

- המשתלם יסביר חתך מערב מזרח, מ"ספר המדבר" לים המלח.
- המשתלם יסביר מגוון נופי מדבר יהודה.
- המשתלם יסביר את המונח "צל גשם".
- המשתלם יסביר שלשה מנגנונים להתאמת צמחים לתנאי מדבר.

דגשי בטיחות:

1. תחילת מסלול ההליכה לעבר "צוק תמרור" נמצאת בנ"צ 17910648 על כביש מס' 31. **יש לעבור נקודה** זו מזרחה ולהמשיך עד ל"תצפית זוהר". משם להסתובב ברחבה ולעלות חזרה לכיוון ערד עד לשלט ל"צוק תמרור". **זאת כדי שהתלמידים ירדו למסלול ללא חצית כביש!**
2. על הנהג להמתין ליד נקודת ההורדה כשעה, לאחר מכן ימשיך מערבה ל"צומת חתרורים" שם יסתובב חזרה מזרחה וימתין ליד בתי המלון בעין בוקק.
3. יש ללכת בזהירות על גבי שבילים במדרונות קירטוניים (בירידה מצוק תמרור) במיוחד לאחר הגשם.
4. יש להרחיק תלמידים משפת המצוק בתצפית ליד מפל בוקק ובעת ההליכה בשביל היורד מהמצוק.
5. יש להקפיד על לוח זמנים שיותיר **שעה מלאה באור יום**, לצורך ירידה מהמצוק. במידת הצורך ניתן להתחיל את המסלול על דרך הרכב המסומנת בשחור (סעיף 1 לעיל), תוך ויתור על צוק תמרור.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

פרק 2: היום השני בהשתלמות צירי מסעות למדבר יהודה ובקע ים המלח.

***מסע כוכב של"ח - תחליף ליום 1 יום זה יכול להיות יום רביעי למסע או יום במסע נודד.**

המסלול: ממעלה רחף, דרך נחל רחף ונחל קנאים על במת השוליים, עליה להר אלעזר וחזרה לבמת השוליים, המשך הליכה לחניון מצדה מערב דרך נחל מצדה למרגלות הסוללה.

***במסע כוכב שהלינה בבקע המסלול ירד מהר אלעזר למצדה מזרח. במסע נודד שבו יום זה כולל את מצדה המסלול יעלה בסוללה וירידה לחניון מערב. יש להוסיף את התכנים הנדרשים.**

מסר ערכי: ערכו הייחודי של ים המלח מטיל עלי אחריות לשימורו כערך טבע ומורשת וכמנוף כלכלי.

הרעיון המרכזי: ראשית המסלול בחניון הלילה הבנוי על "מניפת הסחף" של נחל רחף. מכאן נעפיל במעלה לעבר ראש "מצוק ההעתקים" ממנו ירדנו אתמול אחה"צ. על קירות הקניון דבוקים משקעים מימת הלשון הקדומה שחדרה פנימה אל תוך מה שהיה אז מפרץ. פני הימה הקדומה היו גבוהים ב-200 מטרים מעל לפני המפלס הנוכחי. מראש המצוק נשקף האגן הדרומי של מה שהיה ים המלח. היום כל השטח מחולק לבריכות האידוי של "מפעלי ים המלח". מכאן נלך צפונה על קטע של רמת המדבר, בדרך פזורים גללי גמלים של הבדואים המסתובבים כאן מדי פעם. בחלקו השני של היום נעלה להר אלעזר, משם נצפה לעבר מצדה, ונגולל בפני התלמידים את פרשת מצדה בשלהי המרד הגדול ברומאים. בשעות אחרי הצהריים נגלוש לחניון מצדה מערב.

תיאום וקישור: ביום אתמול עסקנו במבנה ומאפייני מדבר יהודה והטבע של המדבר. היום נסייר בעיקר "במת השוליים" שמעל "מצוק ההעתקים". בהיבטי הרובד האנושי, ביום אתמול ראינו את מלונות עין בוקק. היום נצפה לעבר מפעלי ים המלח ונחבר אותם לרעיון המנוף הכלכלי מחד ולהיבטים הסביבתיים מאידך.

מטרות היום: הרחבת ההכרות עם מאפייני הנוף הטבעי בדגש על מצוק ההעתקים והצמחיה. נכיר את ים המלח ומשקעיו, נלמד על היווצרות "מצוק ההעתקים". כמו כן, נלמד מעט על דרך הפקת המלחים המעובדים ב"מפעלי ים המלח" ועל ההשפעות הסביבתיות הנוצרות בעקבות מפעלים אלו. על הר אלעזר נבין את תהליך היווצרות ההורסט והגראבן של מצדה. בערב נדון במשמעות סיפור המצדה עבורנו היום.

יעדים:

- המשתלם יסביר את תולדות ים המלח ובקע ים המלח ויזהה את שרידי ימת הלשון.
- המשתלם ידגים את "המנוף הכלכלי" שבמדבר יהודה.
- המשתלם ידגים קשר בין התרבות הבדואית לתנאי הטבע והמדבר.
- המשתלם יכיר ויזהה צמחים ובע"ח החיים במדבר יהודה (הדמיה לבידה ועם הכושן הארסי החי בתוכה).
- המשתלם יכיר את דרך היווצרות ההורסט מצדה.
- המשתלם יחוה את התחושות הנוצרות אצל מתבודד במדבר.

דגשי בטיחות:

1. יש ללכת בזהירות על בקטע השביל מעל גבי המים המעוק נחל רחף, במיוחד לאחר הגשם / זרימה בנחל.
2. יש להקפיד על לוח זמנים שיתיר שעה מלאה באור יום, לצורך ירידה מהאוכף מערבית להר אלעזר.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

פרק 2: היום השלישי להשתלמות צירי מסעות למדבר יהודה ובקע ים המלח.

***מסע כוכב של"ח - יום הרחבה**

המסלול: נסיעה על כביש ערד מצדה עד 2 ק"מ מזרחית לכניסה (סמ"ש כחול) המוביל לגבעת גורני. הליכה מזרחה עד לתצפית מעל נחל צאלים (מעל ברכת נעמה) ירידה בשביל הירוק לנחל צאלים והליכה עד לחניון נחל צאלים.

מסר ערכי: מחויבותי לשמירה על ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח, תפתח מתוך הכרות כוללת עם מרחב המסע והבנת תהליכים ואירועים שהתרחשו בנחל צאלים.

הרעיון המרכזי: הליכה במסלול מתאגר מבחינת אורך המסלול, תוואי ההליכה והשטח מזמנים הזדמנויות לצורך במיומנויות הליכה מאומצת (הליכה מרובה, חשיפה לשמש, ירידות תלולות, הליכה במעוק הרצוף בולדרים). מסלול זה גם מזמן חוויה הממחישה את תחושות של החיים במדבר וההתמודדות עם הקשיים הנובעים משוטטות באזור זה.

תיאום וקישור: בימים שקדמו ליום זה, למדנו בעיקר את מבנה המדבר והלמידה התמקדה בחיבור בין שלושת הרבדים לכדי התבוננות בנוף כמכלול נופאדם. יום זה מזמן התמודדות כמעט מוחלטת עם הרובד הפיזי בלבד, הבנת התופעות הפיזיות השונות המאפיינות מדבריות בכלל ואת מדבר יהודה בפרט.

מטרות היום: המשתלם יתאר ויסביר תהליכים שהתרחשו במדבר יהודה ובבקע ים המלח תוך התמקדות בנחל צאלים והשפעתו הנוף והטבע המתקיים בתוכו.

יעדי היום:

- התלמיד יתרשם מעוצמת הנוף של רמת המדבר ונחל צאלים.
- התלמיד יתוודע לנחלי מדבר יהודה ולייחודם.
- התלמיד ילמד כיצד נוצרו קניונים.
- התלמיד יבין מהם מקורות המים במדבר וכיצד הם נוצרו (גבים ומעיינות).
- התלמיד יכיר את התאמת בע"ח למדבר (גמל)
- התלמיד יבין את הגורמים להתדלדלות אוכלוסיית הנמרים בארץ.
- תלמיד ירכוש מיומנויות של הליכה במסע במדבר.

דגשי בטיחות:

1. יש להיזהר בעת הורדת התלמידים על כביש מצדה – ערד. עם הורדת התלמידים יש להרחיקם למרחק בטיחות משפת הכביש.
2. המסלול הארוך ביותר במסדרת ימי ההשתלמות. יש לשקול לקחת כמות מים גדולה יותר לכל חניך (גם בהתאם לתנאי מזג האוויר)
3. יש להקפיד על לוח זמנים שיותיר **שעה מלאה באור יום**, לצורך הליכה מסיום "גיא סלעים" (שביל מס' 11126) לכיוון חניון נחל צאלים. במידת הצורך יש לדלג על הליכה ב"גיא בסלעים" וללכת בשביל העוקף (סמ"ש ירוק. מס' 11132)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ
פרק 2: היום הרביעי להשתלמות צירי מסעות למדבר יהודה ובקע ים המלח.

***מסע כוכב של"ח - יום 2 באפשרות א'**

***מסע כוכב של"ח - יום 2 באפשרות א' ויום 3 באפשרות ב'**

***במידה והוא יום 3 במסע כוכב הרי שההליכה מתחילה במצדה מזרח הליכה בשביל הרץ ועליה בסוללה.**

המסלול: הליכה מחניון נחל צאלים לכיוון מצדה. עליה ב"שביל הרץ". עם ההגעה למרגלות הסוללה, הליכה לעבר בורות המים המערביים, עליה למצדה בשביל הסוללה, סיור באתרי מצדה, ירידה מזרחה בשביל הנחש, ביקור במוזיאון (בהתאם ללוח הזמנים) והמשך הליכה לעבר חניון מצדה מזרח.

מסר ערכי: הכרת והבנת אירועים משמעותיים בתולדות העם, יסייעו לטפח את תחושת האחריות והמחויבות היהודית, הלאומית והחברתית שלי, בהיותי חלק מרצף הדורות הלאומי.

הרעיון המרכזי: ליום זה שלושה מוקדים:

7. ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח כמנוף כלכלי.

8. ייחודו של האזור כמרחב משמעותי במורשת תרבותית הלאומית והעולמית.

9. ייחודו של מדבר יהודה ובקע ים המלח כאזור של שלום מתפתח בגבול שלום.

ביום זה מפגש עם ייחודיותו של הר מצדה שהובילה להפיכתו למעוז אחרון של המורדים היהודים ברומאים, כמו כן עם המאפיינים הייחודיים של בקע ים המלח. אתר מצדה העומד במוקד היום, ממחיש את ייחודיות המערכת הטבעית במרחב המייחדת אותו כאוצר טבע לאומי ועולמי מחד, ומאידך הסיפור הדרמטי של הקנאים על ההר ממחיש את היותו מרחב של מורשת לאומית ועולמית, וכמרחב המהווה חלק משמעותי במפעל הציוני המתמשך עד לימנו. חווית ההליכה אל מול נוף קדומים והמסע בעקבות הסיפור המרגש של התנגדות היהודים לרומאים למען עצמאות, יעמיקו ויחזקו את תחושת השייכות והמחויבות.

תיאום וקישור: היום מהווה המשך למוקדים אשר עמדו במרכז הימים שקדמו, מאפייני מדבר יהודה ובקע ים המלח מבחינת המערכת הטבעית, בהדגישו את המבנה הייחודי של מצוק ההעתקים בכלל והר מצדה בפרט. כמו כן את ייחודיות בקע ים המלח. ביום אתמול עסקנו בטבע של המדבר ובקשיים העומדים לאדם במדבר. יום זה יעסוק בעיקר ברובד האנושי. בימים הקודמים סיירו בעיקר בבמת השולים ובמבנה המדבר. היום נסייר בעיקר "בהורסט" שצמח מעל "מצוק ההעתקים". נצפה לעבר מפעלי ים המלח ונחבר אותם לרעיון המנוף הכלכלי. היום מהווה גם עוגן ליום הבא המסיים את המסע במפגש עם ייחודיות האזור כמרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית, וכמרחב המהווה מנוף כלכלי יתקיים גם ביום השלישי למסע בנאת המדבר עין גדי.

מטרת היום: התלמיד יתוודע לסיפורו של הר מצדה כחלק משמעותי במורשת התרבותית לאומית. היום יעסוק בעיקר בייחודו של מדבר יהודה כמרחב מורשת תרבותית לאומית ועולמית אשר יתמקד בסיפור מצדה.

יעדים:

- התלמיד יכיר ויבין את תפוצה של המערכת שסיפקה מים למצדה.
- התלמיד יבחין ויתרשם מעוצמת של צוק מצדה ויצין את יתרונותיו נוכח המצור הרומי.
- התלמיד יסביר את דרך ההיווצרות של הר מצדה והר אלעזר.
- התלמיד יתרשם ממפעלי הבנייה של הורדוס ומשרידים אישיים של המורדים הקנאים במצדה.
- התלמיד יביע דעה בדיון אודות דברים/נושאים החשובים בחייו האישיים עליהם לא היה מוכן לוותר גם אם היה צריך לשלם מחיר כבד בעבורו, זאת בעקבות ובהקשר של סיפור מצדה.

***יום זה מהווה כיום א' למסע כוכב אפשרות ב'. וכיום ג' באפשרות א'**

המסלול: נסיעה לביס"ש עין גדי, עליה מבית ספר שדה עין גדי לשביל צפית, הליכה למעין עין גדי וירידה למפל דוד.

המסר הערכי: באחריות לעשות ככל שביכולתי לסייע בשמירת האיזון שבין השימור והפיתוח במדבר יהודה ובקע ים המלח.

הרעיון המרכזי: "נאת המדבר" עין גדי על שפעת המים הזורמים בה, משכה אליה את האדם עוד בתקופות קדומות ביותר. האקלים המיוחד של המקום אפשר חקלאות מיוחדת במינה. בעלי חיים וצמחים טרופיים עלו מדרום לאורך ה"שב"ר הסורי אפריקאי" וכאן נפגשו עם אוכלוסיות מקומיות ואחרות. האדם והצמחייה ובעלי החיים זקוקים לאותם מקורות מחייה. ידו של האדם על העליונה. עין גדי מהווה מרכיב נוסף ב"מנוף הכלכלי" של מדבר יהודה. הקיבוץ מתפרנס מחקלאות, תעשייה ותיירות, המתבססים על נאת המדבר וים המלח הסמוך. האיזון בין השימור והפיתוח מתבקש. כאן בעין גדי נסגרים מעגלים של נושאים שנדונו בשלשת הימים הקודמים.

תיאום וקישור: במסע עד כה עסקנו בארבעה נושאים עיקריים: נופי המדבר, צמחים ובעלי חיים במדבר, האדם במדבר, וה"מנוף הכלכלי". על רקע זה המפגש עם נאת המדבר עין גדי יצור חוויה מיוחדת ורבת עוצמה, השינויים הדרמטיים בעולם הטבע – כתוצאה משפע המים יומחשו בצורה מיטבית, והסגולות הביו גיאוגרפיות של הבקע הסורי-אפריקאי יובלטו, להבנת מכלול הנופאדם הייחודי של עין גדי.

מטרות היום: להביא את המשתלם לידי הכרות והבנה של המערכת הטבעית ומכלול הנופאדם של עין גדי, של המפגש בין האדם לטבע במקום, הדרכים להגשמת המפעל הציוני בעין גדי, ועם האפשרויות הגלומות כמנוף כלכלי וגבול של שלום. כך שיהא מסוגל לבנות תהליך חינוכי בדרך חווייתית ומרגשת עבור תלמידיו.

היעדים:

- המשתלם יבין ויסביר את דרך היווצרות נאת המדבר עין גדי וייחודיותה.
- המשתלם יכיר ויזהה צמחים ממוצא טרופי.
- המשתלם יסביר את תולדות היהודים באזור עין גדי בעבר.
- המשתלם יתאר, יסביר וידגים את דרכי הגשמת המפעל הציוני בעין גדי.
- המשתלם יסביר את מרכיבי המנוף הכלכלי בעין גדי.
- המשתלם יגבש עמדה בשאלת שימור ופיתוח בעין גדי.